

Van Tempo Doeloe naar The Golden State

Een onderzoek naar de drijfveren van de betrokken instanties tijdens implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act 1958-1962.

Fleur Langeveld - s1920251
MA scriptie – Geschiedenis
Governance of Migration and Diversity
Universiteit van Leiden, 17-06-2019
Prof. Dr. M.L.J.C. Schrover

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
1.1. Theorie	7
1.2. Historiografie	11
1.3. Materiaal	13
1.4. Methode	16
1.5. Structuur	17
2. Achtergrondinformatie	18
2.1. Algemeen beeld van de naoorlogse emigratie	18
2.2. Politieke situatie van Nederlands-Indië tijdens en na de Tweede Wereldoorlog	21
2.3. Kenmerken van de Indische Nederlanders	22
2.4. Migratie van Indonesië naar Nederland	23
2.5. Motieven voor migratie uit Nederland van Indische Nederlanders	27
2.6. Leven in de Verenigde Staten	31
2.7. Conclusie	36
3. Wie bemoeide zich met de emigratie	37
3.1. De Nederlandse overheid	37
3.2. De Amerikaanse immigratiebeleid voor de Refugee Relief Act	40
3.3. De religieuze organisaties	42
3.4. Conclusie	43
4. De uitvoering van de Pastore-Walter Act	45
4.1. De Pastore-Walter Act	45
4.2. De Voluntary Agencies	48
4.3. De Church World Service (CWS)	51
4.4. De National Catholic Welfare Conference (NCWC)	53
4.5. De 'ambassade-gevallen'	57
4.6. Conclusie	61
5. Nazorg van de repatrianten in Californië	64
5.1. Overzicht migrantendossiers	65
5.2. Nazorg van de repatrianten door het consulaat in Los Angeles	67
5.3. De nazorg van overige organisaties	74
5.4. Conclusie	75
6. Conclusie	77
7. Bronnen	80
7.1. Literatuur	80

7.2.	<i>Archiefmateriaal</i>	83
7.3.	<i>Krantenartikelen</i>	84
7.4.	<i>Overige bronnen</i>	85
8.	Bijlagen	86

Lijst van afbeeldingen, figuren en tabellen

Afbeelding 1: In een vreemd, Koud Land.	28
Figuur 1: Overzicht van de organisaties die betrokken waren bij de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act gebaseerd op archiefonderzoek.....	62
Figuur 2: Totaal aantal kinderen per dossier	66
Tabel 1: Nederlandse emigratie naar niet-Europese landen 1947-1963.	20
Tabel 2: Aandeel religieuze gezindten in de emigratie naar Canada, Australië, de Verenigde Staten, Zuid-Afrika, Nieuw-Zeeland en Brazilië (1948-1962).....	21
Tabel 3 Toelatingen spijtoptanten 1956-1963.....	27
Tabel 4 Status van gerepatrieerden in Nederland en in Indonesië.	29
Tabel 5 Verdeling tussen sponsors onder P.W.I en P.W.II	50
Tabel 6 Dossiers behandeld onder de verantwoordelijkheid van de Nederlandse Overheid tijdens de uitvoering van P.W.I en P.W.II.....	60

1. Inleiding

*'Nederland heeft me veel goede dingen nagelaten. Ieder jaar nodigt het consulaat ons uit om een harinkje te eten op koningsdag. Dat vind ik fantastisch. Ik ben een Amerikaan, maar niet honderd procent. Mijn vaderland is altijd Nederland. Indonesië is mijn moederland, maar ik voel me geen Indonesiër.'*¹

Dit citaat uit 2009 is afkomstig van een migrant die na de Tweede Wereldoorlog vanuit Indonesië, als spijtoptant, naar Nederland is vertrokken. Door verschillende redenen kon hij in Nederland niet aarden, het klimaat was te koud en de kans op een baan op zijn niveau was erg klein. Toen hij hoorde over de Pastore-Walter Act, waarbij repatrianten uit Indonesië een kans kregen op verblijf in Amerika, is hij vertrokken naar Los Angeles. Dit citaat geeft een beeld over de vele migranten die vanuit Indonesië via Nederland doormigreerden naar Amerika. Een aantal van hen had jaren later nog steeds contact met het Nederlandse consulaat in Los Angeles, bijvoorbeeld door Koningsdag te vieren.

Het verhaal van deze migrant was onderdeel van gebeurtenissen na de Tweede Wereldoorlog in Indonesië, Nederland en de VS. Tussen 1945 en 1963 zijn er ongeveer 400.000 Indische-Nederlanders naar Nederland gerepatriëerd.² Door de politieke, economische en sociale instabiliteit in het land werd het voor de Indische-Nederlanders steeds minder aantrekkelijk om in Indonesië te blijven nadat het land in 1949 onafhankelijk werd. Bovendien nam geweld en discriminatie toe tegen de Indische-Nederlanders.³ De Nederlandse overheid werd zich ervan bewust dat zij haar landgenoten niet onder deze omstandigheden kon laten leven. Indische-Nederlanders werden geëvacueerd naar Nederland.⁴ Nederland was herstellende van de gevolgen van de oorlog: de gevreesde werkloosheid en bevolkingsgroei zou een groot probleem zijn om het land te herstellen.⁵

¹ Joop Lamboo, Eli ten Lohuis en Lies Schneiders, *Verlaten verleden. Een nieuw leven in Amerika na 1945* (Utrecht/Antwerpen 2009) 98.

² Herman Obdeijn en Marlou Schrover, *Komen en gaan: Immigratie en emigratie in Nederland vanaf 1550* (Amsterdam) 230.

³ B.R. Rijkschroeff, *Een ervaring rijker. De Indische immigranten in de Verenigde Staten van Amerika* (Delft 1989) 4.

⁴ Greta Kwik, *The Indos in Southern California* (New York 1989) 51-53.

⁵ B.P. Hofstede, *Thwarted exodus. Post-war overseas migration from the Netherlands* (Den Haag 1964) 23.

Bovendien konden niet alle repatrianten aarden in Nederland. Nederland bevorderde emigratie van mensen uit Nederland, inclusief de emigratie van repatrianten uit (voormalig) Nederlands Indië. Tegelijkertijd nam de VS 'vluchtelingen' op na de Tweede Wereldoorlog. In de VS werden repatrianten uit Indonesië gezien als 'vluchteling', wat een beslag kreeg in de Pastore-Walter Act.⁶

Tussen 1958 en 1962 zijn er 6.272 visa uitgegeven voor repatrianten uit Indonesië in het kader van de Pastore-Walter Act. De wet zou in eerste instantie twee jaar gelden, maar door het succes werd het verlengd met nogmaals twee jaar. Mede door de samenwerking tussen de Nederlandse overheid, de Amerikaanse overheid en verschillende (religieuze) instanties werd dit 'special program' erg gewaardeerd. Alle visa zijn daadwerkelijk uitgegeven waardoor het maximale is bereikt met het Pastore-Walter programma.

Mijn onderzoek richt zich op de Indische Nederlanders die tijdens looptijd van de Pastore-Walter Act tussen 1958 en 1962 naar Californië zijn geëmigreerd. De centrale vraag is:

Welke actoren waren betrokken bij de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act en wat waren de belangen van deze organisaties?

Om deze vraag te beantwoorden wordt een overzicht gegeven van de actoren die betrokken waren bij de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act, hoe ze invloed uitoefenden op de uitvoering van de Pastore-Walter Act en wat hun drijfveren waren. Op basis van archiefmateriaal worden de belangrijkste actoren, de Church World Service en de National Catholic Welfare Conference en de Nederlandse ambassade in kaart gebracht. Tevens wordt de 'nazorg' van het Nederlandse consulaat in Los Angeles onderzocht. In de onderzochte periode (1958—1962) werden twee keer 3.136 visa uitgegeven. De bronnen die de nazorg van het consulaat verklaren, zijn gedeeltelijk van na 1962. De repatrianten bleven hulpbehoevend na aankomst en de Nederlandse regering voelde zich verantwoordelijk voor de repatrianten in de Verenigde Staten.

⁶ Wim Willems, *De Uittocht uit Indië 1945-1995* (Amsterdam 2001) 256.

1.1. Theorie

De centrale vraag die in dit onderzoek wordt gesteld is: Welke actoren waren betrokken bij de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act en wat waren de belangen van deze organisaties? De implementatie en uitvoering van dit beleid wordt vanuit een *governance* perspectief benaderd. De term *governance* verwijst in migratie-onderzoek naar de actoren die bij beleidsontwikkeling en uitvoering zijn betrokken. Het benadrukt de onderlinge afhankelijkheid tussen overheid en niet-overheidsactoren bij het aanpakken van maatschappelijke kwesties, vaak samenwerkend in complexe netwerken.⁷ Het gaat dus niet over één overheid maar om meerdere overheden. Ook international nongovernmental organisaties (NGOs) waren betrokken bij dit proces. De term *governance* onderscheidt zich van *government*. Bij *governance* is er geen gezaghebbende regelgever, er zijn verschillende actoren betrokken. *Global governance* kan omschreven worden als de 'normen, regels, principes en besluitvormingsprocedures die het gedrag van staten en andere transnationale actoren beïnvloeden.' Dit kan op verschillende levels. Alexander Betts definieert dit als trans-regionalisme. Trans-regionalisme is een reeks van formele en informele instituties die regio's met elkaar verbinden en die het beleid van overheids- en niet overheidsinstanties beïnvloeden. Het gaat hierbij om regionale, interregionale en bilaterale niveaus. Zowel de onafhankelijke effecten van deze instituties als de interactie tussen deze instanties zijn hierbij belangrijk. Een voorbeeld zijn de bilaterale overeenkomsten tussen twee landen betreffende migratie.⁸

Dit onderzoek probeert dus te verklaren waarom overheden en NGOs betrokken waren bij de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act. Ondanks dat macht en invloed lastige concepten zijn om te meten is het doel van dit onderzoek om te toetsen of de volgende factoren terugkomen. In de conclusie zal duidelijk worden of er uit de archiefmaterialen verwijzingen zijn naar deze factoren. In dit onderzoek staan drie actoren centraal: de Nederlandse overheid, de Amerikaanse overheid en de NGOs.

⁷ Tiziana Caponio, Richard, Peter Scholten en Richard Zapata-Barrero ed., *The Routledge Handbook to the Governance of Migration & Diversity in Cities* (Londen 2019) 1.

⁸ Alexander Betts (ed), *Global Migration Governance* (Oxford 2011) 17-19.

Nederland

Theoretisch gezien zijn er vier factoren die zouden kunnen verklaren waarom de Nederlandse overheid betrokken was bij de implementatie en de uitvoering van de Pastore-Walter Act: de naoorlogse situatie in Nederland, de relatie met Nederlands-Indië, de relatie met de VS en de nazorg van repatrianten. Ten eerste zijn er de nationale belangen. De nationale belangen zijn bij *global governance* relevant omdat het de wederzijdse samenwerking beïnvloed.⁹ Na de Tweede Wereldoorlog heerste de angst voor overbevolking, woningnood en werkloosheid. 74 procent van de bevolking tussen 35 en 50 jaar vond dat ze slechter af waren na de oorlog dan voor 1945. Dit wekte herinneringen op van de crises in de jaren dertig, wat volgens vele de een factor was voor het uitbreken van de oorlog. Volgens de Nederlandse overheid was het land te vol. Daarom stimuleerde het de emigratie naar overzeese gebieden.¹⁰

De tweede factor die kan verklaren waarom de Nederlandse overheid betrokken was bij de implementatie en de uitvoering van de Pastore-Walter Act is de relatie tussen Nederlands-Indië en Nederland. Bij de toelating van repatrianten in Nederland werd het enerzijds het argument gebruikt dat Nederland een morele plicht moest vervullen; ze hadden wat goed te maken. Dit schuldgevoel was bij de repatrianten meer aanwezig dan bij andere migrantengroepen vanwege het koloniale verleden.¹¹ Anderzijds werd de repatriatie ontmoedigd door de Nederlandse overheid vanwege de economische perspectieven in Nederland.¹² De repatrianten mochten niet permanent verblijven in Australië en waren eveneens niet welkom in Zuid-Afrika.¹³ Omdat ze in andere emigratielanden niet werden geaccepteerd had dit gevolg voor het Nederlandse immigratiebeleid. Dit in combinatie met het schuldgevoel kan een verklaring zijn waarom de Nederlandse overheid zich inmengde met de implementatie van de Pastore-Walter Act.

De geopolitieke verhoudingen kunnen ook een verklaring zijn voor de betrokkenheid van de Nederlandse overheid. De relatie met de VS was gebaseerd op de geopolitieke macht. De Marshallhulp was opgericht om landen die getroffen waren door de Tweede Wereldoorlog

⁹ Ibidem, 20.

¹⁰ Hofstede, *Thwarted Exodus*, 21.

¹¹ Charlotte Laarman, *Oude onbekenden: het politieke en publieke debat over postkoloniale migranten, 1945-2005* (Hilversum 2013) 14,15.

¹² A.B. Ringeling, *Beleidsvrijheid van ambtenaren. Het spijtoptantenprobleem als illustratie van de activiteiten van ambtenaren bij de uitvoering van beleid* (Nijmegen 1978) 77-78.

¹³ Laarman, *Oude onbekenden*, 56,57.

financieel te ondersteunen. In ruil daarvoor wilde de VS invloed hebben op het beleid van deze landen, waaronder Nederland. Een duidelijk voorbeeld is de onafhankelijkheid van Nederlands-Indië. Mede door de dreiging om de Marshallhulp in te trekken erkende Nederland in 1949 Indonesië.¹⁴

De vierde factor is de consulaire nazorg van emigranten in het buitenland. De Nederlandse overheid wilde de continuïteit van de emigratieprogramma's behouden. Het zou ook kunnen dat positieve beeldvorming een rol speelde. Overheden hielden de berichtgeving uit de bestemmingslanden in de gaten; deze moesten positief zijn.¹⁵ Bovendien was er in Nederland een lobby voor de rechten van de Indische-Nederlanders, mede door de Nationale Actie Steunt Spijtoptanten Indonesië (NASSI). Door de betrokkenheid van krantenartikelen en lobbyorganisaties werd er druk uitgeoefend op de Nederlandse regering.¹⁶ Het was dus tevens belangrijk dat de berichtgeving van de repatrianten in de Verenigde Staten aan familieleden optimistisch was. De consulaire nazorg kon een middel zijn om de repatrianten hulp te verlenen waardoor er positieve berichten teruggezonden werden naar Nederland.

Verenigde Staten

Twee verklarende factoren waarom de Verenigde Staten de Pastore-Walter Act implementeerde zijn de geopolitieke verhoudingen en de selectie van immigranten. Een belangrijk element van het naoorlogse immigratiebeleid van de VS was de relatie met de Sovjet-Unie. De buitenlandse politiek van Amerika was gericht om het communisme in te bannen in zowel Europa als Nederlands-Indië.¹⁷ Enerzijds werden vluchtelingen toegelaten in de VS zodat ze niet zouden vallen voor het communistisch regime.¹⁸ Anderzijds was Amerika terughoudend om communistische migranten toe te laten.¹⁹ De binnenlandse- en

¹⁴ Frances Gouda en Thijs Brocades Zaalberg, *American Visions of the Netherlands East Indies/Indonesia. U.S. Foreign Policy and Indonesian Nationalism, 1920-1949* (Amsterdam 2002) 43.

¹⁵ M.W.A. Schalekamp, *Aankomst in het Paradijs: Wie helpt de migrant? Een onderzoek naar de rol van het opvangnetwerk in Australië* (MA scriptie Universiteit van Leiden 2014) 76.

¹⁶ Liesbeth Rosen Jacobson, 'Eurasian question'. The colonial position and postcolonial options of colonial mixed ancestry groups from British India, Dutch East Indies and French Indochina compared' (PhD diss., Universiteit van Leiden 2018) 203.

¹⁷ Carl J. Bon Tempo, *Americans at the Gate: The United States and Refugees during the Gold War* (Oxford 2008) 12.

¹⁸ P.E. Wolgin, 'Beyond National Origins: The Development of Modern Immigration Policymaking, 1948-1968' (PhD. diss University of California, Berkely 2011) 141.

¹⁹ Wim Willems, *De Uittocht uit Indië 1945-1995*, 255.

buitenlandse rassenkwestie kan ook een verklarende factor zijn. In de communistische ideologie was iedereen gelijk. Dit stond tegenover de ongelijkheid in de VS. De Sovjet-Unie speelde hier op in om het kapitalisme te vergelijken met discriminatie.²⁰

Een ander verklarend element zou kunnen zijn dat de VS invloed wilden hebben op de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act was de betrokkenheid bij de selectie van immigranten. Vóór de invoering van de Pastore-Walter Act werkte Amerika met een quotasysteem. Er was per land een verschil in het aantal migranten dat werd toegelaten in het land, wat duidelijk raciaal bedoeld was. Door dit quotasysteem had de VS grip op het aantal immigranten uit verschillende landen, ze konden dus selecteren wie recht kreeg op een visum.²¹

NGOs

NGOs worden gedefinieerd als organisaties die niet opgezet zijn door een overheid of door een intergouvernementele overeenkomst. Met de oprichting van de Verenigde Naties is ook de term NGO ontstaan. De 'voluntary agencies' die officieel een gesprekspartner werden van de VN waren bevoegd om zichzelf als NGO te definiëren. Naderhand kregen steeds meer organisaties de definitie NGO. Op het gebied van *beleid* kregen de NGOs legitimiteit, autoriteit en erkenning. Op het gebied van *uitvoering* is er tussen de overheden en de NGOs een wisselwerking. Enerzijds zijn NGOs afhankelijk van overheden voor financiële steun en de erkenning en uitvoering van verdragen. Anderzijds hebben overheden ook NGOs nodig voor de uitvoering van deze overeenkomsten.²² Er ontstond dus een wisselwerking en machtsspel tussen beide partijen, ze waren van elkaar afhankelijk.

²⁰ Thomas Borstelmann, *The Cold War and the Color Line* (Harvard 2009) 47.

²¹ Wolgin, 'Beyond National Origins', 34.

²² Marlou Schrover, Teuntje Vosters en Irial Glynn, 'NGOs and West European Migration Management (1860s until present). Introduction to a special issue' (2019) forthcoming, 2-3.

1.2. Historiografie

De literatuur over de naoorlogse migratie van de Indisch-Nederlanders naar Californië kan onderverdeeld worden in drie groepen: de ‘tempo doeloe’ en ‘Amerindo’ literatuur, de literatuur over de naoorlogse migratie vanuit Nederland en de (wetenschappelijke) literatuur gericht is op de Nederlands-Indiërs in de VS.

De eerste groep is de literatuur als culturele herinnering, ook wel de ‘tempo doeloe’ literatuur genoemd.²³ Hierbij wordt de voormalige kolonie als verloren paradijs gerepresenteerd. De literatuur kwam op tussen de koloniale en postkoloniale tijd. Na de onafhankelijkheid van Indonesië werd het gevoel van discontinuïteit gepresenteerd in nostalgische verhalen over het leven in Nederlands-Indië. De herinneringen over Indië worden hierbij niet kritisch beschreven maar bevatten veelal verhalen uit de kindertijd waarbij de schoonheid, onschuld en geluk centraal staat. Ook de herinneringsliteratuur die later in de Verenigde Staten is ontstaan kan gecategoriseerd worden als ‘tempo doeloe’. Hierbij wordt tevens de jeugd als een paradijs beschreven, wat veranderde tijdens de Japanse bezetting met een goed einde tijdens het leven in Amerika.²⁵ Deze groep wordt door sommige auteurs ook wel Amerindo memoires genoemd. In deze memoires staat religie centraal in het dagelijks leven van de Indische-Nederlanders in de Verenigde Staten.²⁶

De tweede groep wordt gekenmerkt door de literatuur over het Nederlandse emigratiebeleid na de Tweede Wereldoorlog.²⁷ Sinds de laatste decennia is de literatuur over de naoorlogse migratie weer toegenomen, mede door de werken van Marijke van Faassen.²⁸ Twee masterscripties hebben zich gericht op de nazorg van de naoorlogse migranten in

²³ Lisanne Snelders, ‘Oeroeg’, *Vooys* 30 (2012) 28-39, 31. Siem Boom en Eva van Geleuken ed., *Ik wilde eigenlijk niet gaan. De repatriëring van Indische Nederlanders 1946-1964* (Den Haag 1993). Joost Coté en Loes Westerbeek ed., *Recalling the Indies. Colonial Culture & Postcolonial Identities* (Amsterdam 2005). E. Captain, *Achter het Kawat was Nederland* (Uitgeverij Kok/Esther Captain 2002).

²⁵ Lambo, *Verlaten Verleden*.

²⁶ Jeroen Dewulf., ‘De stem van de Nederlands-Indische gemeenschap in de Verenigde Staten’, *Bibliografie Bulletin* 20 (2010) 21-27, 24. Marguërite Schenkhuizen en Lizelot Stout van Balgooy, *Memoirs of an Indo woman: twentieth century life in the East Indies and abroad* (Ohio 1993). Paula Zina, *Journey to paradise* (Bloomington 2005).

²⁷ Hofstede, *Thwarted exodus*.

²⁸ M. van Faassen, ‘Min of meer misbaar. Naoorlogse emigratie vanuit Nederland: achtergronden en organisatie, particuliere motieven en overheidsprikkels, 1946-1967’, in: Poldervaart, S., Willemse, H., Schilt, J.W., *Van hot naar her. Nederlandse migratie, vroeger, nu en morgen*. (Amsterdam 2001). ‘Achter de feiten aan. Emigratiebeleid en emigrantenvlens in archieven’, in: Nationaal Archief Magazine 2005/4, 4-9. Marijke van Faassen, ‘Geregistreerde emigrantenvlens’, in: Bob de Graaff & Duco Hellema (red.), *Instrumenten van buitenlandse politiek. Achtergronden en praktijk van de Nederlandse diplomatie*. Amsterdam 2007, 22-30.

Australië.²⁹ Echter, deze scripties zijn gericht op de naoorlogse migratie naar Australië. Met mijn onderzoek wil ik onder andere de nazorg van de repatrianten onderzoeken in Los Angeles. Deze emigrantendossiers zijn niet eerder geanalyseerd.

Twee grote onderzoeken die verder in de laatste jaren zijn gedaan omtrent migratiegeschiedenis zijn: *'Komen en gaan. Immigratie en emigratie in Nederland vanaf 1550'*³⁰ uit 2008 van Herman Obdeijn en Marlou Schrover en *'Polder en emigratie. Het Nederlandse emigratiebestel in internationaal perspectief 1945-1967'*³¹ van Van Faassen. Het onderzoek *'Polder en emigratie'* richt zich op het Nederlandse naoorlogse emigratiebestel in internationaal perspectief. Dit proefschrift is zeer relevant voor mijn scriptie aangezien verschillende binnenlandse en buitenlandse overheidsorganen worden uitgelicht. Een ander onderzoek is van E. Koops, *Dynamiek van een emigratiecultuur. De emigratie van gereformeerden hervormden en katholieken naar Noord-Amerika in vergelijkend perspectief (1847-1953)* (Kampen/Hilversum 2010).³² Ook deze studie is zeer relevant geweest voor dit onderzoek aangezien Koops analyseert wat de invloed van de religieuze organisaties hadden op de naoorlogse emigratie.

Tot de laatste groep behoren de wetenschappelijke onderzoeken over de Indische-Nederlanders in de VS.³³ Interessant is het onderzoek van R.A Simons *'Problems of Dutch nationals resettled in Los Angeles country under the Pastore-Walter Act and its amendment as seen by helping persons and representatives of helping organisations'*³⁴, uit 1963. Dit proefschrift is direct na de beëdiging van de Pastore-Walter Act geschreven. Het doel van deze studie was om de problemen van migranten die onder de Pastore-Walter Act naar Californië zijn verhuisd te analyseren. Al deze onderzoeken benaderen het proces van de migratie uit

²⁹ Wouter Schalekamp, *Aankomst in het Paradijs: Wie helpt de migrant? Een onderzoek naar de rol van het opvangnetwerk in Australië* (MA scriptie Universiteit van Leiden 2014). P.H.A. Louter, *There and Back: a Dutch Settler's Tale. A study on return migration from Australia to the Netherlands between 1945 and 1982 based on emigration cards kept by the Dutch Government* (MA Scriptie Uniersiteit van Leiden 2017).

³⁰ Obdeijn, *Komen en gaan*.

³¹ Van Faassen, *'Polder en Emigratie'*.

³² E. Koops, *Dynamiek van een emigratiecultuur. De emigratie van gereformeerden, hervormden en katholieken naar Noord-Amerika in vergelijkend perspectief (1947-1963)* (Kampen/Hilversum 2010).

³³ Kwik, *The Indos in Southern California*. Rijkschroeff, *Een ervaring rijker*. H. Beaulieu-Boon, *So far away from home: engaging the silenced colonial. The Indies Diaspora in North America* (Leiden 2009). Willems *'De uittocht uit Indie'*. A. Tajuddin en J. Stern, *'From Brown Dutchmen to Indo-Americans: Changing Identity of the Dutch Indonesian (Indo) Diaspora in America'*, *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 28:4 (2015) 349-376.

³⁴ R.A. Simons, *Problems of Dutch Nationals resettled in Los Angeles county under the Pastore-Walter act and its amendment as seen by helping persons and representatives of helping organizations* (MA Scriptie University of Southern California 1963).

verschillende invalshoeken. Echter, geen van deze onderzoeken richt zich daadwerkelijk op de actoren die betrokken waren bij de Pastore-Walter Act.

Op verschillende vlakken is er dus historisch onderzoek verricht naar de Nederlands-Indische gemeenschap in de Verenigde Staten, het Nederlandse naoorlogse emigratiebeleid en de situatie van de Indische-Nederlands in Amerika. Er zijn echter geen publicaties die de Pastore-Walter Act vanuit een *governance* perspectief benaderen in combinatie met het koloniale en postkoloniale verleden. In dit onderzoek komt naar voren dat repatrianten zowel als *return-migrants* en vluchtelingen werden gecategoriseerd. Vanuit dit perspectief komen twee soorten migratie bij elkaar. Het is interessant en vernieuwend om te onderzoeken wat er vanuit een *governance* perspectief gebeurt op het moment dat een migrantengroep een andere definitie krijgt.

1.3. Materiaal

Het materiaal komt uit het Nationaal Archief in Den Haag en kan worden onderverdeeld in twee groepen.

De eerste groep betreft het archief van het Nederlandse consulaat te Los Angeles in de VS. De archieven zijn in 2008 overgedragen aan het Nationaal Archief.³⁵ Binnen het archief van het consulaat te Los Angeles zijn er Emigrantendossiers van (Indische) Nederlanders tussen 1958 en 1973 bewaard gebleven. Deze dossiers zijn gebruikt voor dit onderzoek. Van de 17 pakken zijn er 4 mappen die niet nader onder te verdelen waren. Tijdens het bestuderen van deze mappen is gebleken dat de documenten niet voldoende waren voor onderzoek. Ze bevatten lossen vellen papier over verschillende emigranten zonder enige selectie. De overige 13 mappen zijn op alfabetische volgorde gesorteerd en bevatten stukken over migrantenfamilies. Er zijn 99 dossiers van families in dit archief waarvan er 63 een informatieblad hebben. In totaal waren er 461 families door de ambassade geassisteerd in Californië. Er kan dus geconcludeerd worden dat 362 dossiers niet zijn bewaard en waarschijnlijk zijn weggegooid. De 99 dossiers zijn bewaard omdat ze informatie geven over

³⁵ NL NL-HaNA, SZW / Emigratievertegenwoordiging, 2.15.69.

het uitvoeringsproces van de wet. Het geeft waarschijnlijk een goed beeld van implementatie van de consulaire nazorg voor de repatrianten.

De informatiebladen werden vanuit Nederland, vanuit de Nederlandse Emigratiedienst of vanuit de kerkelijke organisaties via de Nederlandse Ambassade te Washington naar het consulaat gestuurd. Op de informatiebladen stonden de volgende persoonlijke gegevens:

- foto's van alle familieleden
- naam en geboortegegevens man
- naam en geboortegegevens vrouw
- namen en geboortegegevens van de eventuele kinderen
- adres in Nederland
- gezondheid
- religie
- kennis Engelse taal
- onderwijsniveau
- werkervaring
- impressie
- conclusie
- eventuele opmerkingen

De overige dossiers bevatten geen informatieblad maar waren wel interessant voor dit onderzoek. Ook deze repatrianten zochten assistentie bij het consulaat. Als ze geen contact hadden opgenomen waren ze niet onderdeel geweest van dit archiefbestand. Deze families waren veelal vanuit Nederland via andere gebieden of landen doorgetrokken naar Los Angeles. Het materiaal per inventarisnummer was erg divers. Bij enkele migrantendossiers bevatten het maar 4 of 5 brieven. Bij het merendeel waren alle briefwisselingen te volgen, wat kon oplopen tot 30 brieven. De correspondentie was veelal direct tussen de emigranten en het consulaat. Tevens informeerde het consulaat ook de emigratieattaché in Washington en de Nederlandse Emigratie Dienst in Nederland om advies te krijgen over specifieke gevallen. Bovendien ontving het consulaat ook brieven van hulporganisaties ter plekke, familieleden in Nederland en financiële instanties voor de schuldaflossing. De materialen waren dus zeer divers en de correspondenties reageerden niet altijd direct op elkaar waardoor enig zoekwerk gewenst was. Het is ook relevant te vermelden waarom bepaalde dossiers niet

zijn gebruikt. Zoals eerder vermeld gaat het om de repatrianten die tijdens de uitvoering van de Pastore-Walter Act naar de VS zijn geëmigreerd. In de overige materialen van dit archiefbestand is niet met zekerheid te zeggen dat het hier om Nederlands-Indische repatrianten ging. In 44 migrantendossiers was er een goed overzicht wat er precies speelde. Bij de overige emigrantendossiers was het lastiger zijn om de problematiek te achterhalen. Bovendien werden er geen overzichten gegeven of conclusies getrokken of de hulpverlening was uitgevoerd of niet. De correspondentie met de religieuze organisaties was er ook nauwelijks. Er is dus met de beschikbare materialen geprobeerd om een beeld te schetsen over de nazorg van de repatrianten.

De tweede groep betreft het materiaal over de verschillende organisaties. Het bestaat uit processen, briefwisselingen en jaarverslagen. In hetzelfde archief van het Nederlandse consulaat te Los Angeles zijn stukken gevonden over de oprichting van de The Netherland Benevolent Society of California (NESSO), een belangrijke Nederlandse vereniging die hulp bood aan repatrianten. De archiefstukken uit de *'uitvoering van het emigratieprogramma voor de toelating van gerepatrieerden naar de Verenigde Staten 1958-1971'* van het Ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid: Directie voor de Emigratie, waren tevens interessant voor dit onderzoek. Hierin zitten documenten over de samenwerkingen met de (kerkelijke) organisaties betreffende de Pastore-Walter Act en de procedure omtrent de 'ambassadegevallen'. Veelal zijn het brieven tussen instanties en personen. Enkele voorbeelden zijn: de Commissaris voor Emigratie, de emigratieattaché in Washington, de medewerkers van het National Catholic Welfare Conference (NCWC) en de medewerkers van de Church World Service (CWS). Voor aanvullende en vergelijkende informatie zijn de jaarverslagen van de emigratieattaché te Washington geraadpleegd. Door de overeenkomsten tussen de jaarverslagen en het materiaal over de organisaties is er een interessant beeld ontstaan over de interactie en processen tussen organisaties tijdens de implementatie en de uitvoering van de Pastore-Walter Act. Bovendien stond dit weer in relatie met de bevindingen in de emigrantendossiers. Ook dit archief is in 2008 vanuit het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan het Nationaal Archief overgedragen.

Tijdens dit onderzoek zijn alleen de bronnen bestudeerd die correspondeerden met de Nederlandse overheid. Het gevolg hiervan is dat de archieven van de betrokken organisaties niet zijn onderzocht. Dit zal een eenzijdig perspectief geven van de besluiten die de

organisaties hebben gemaakt. De communicatie over de interne politiek omtrent besluitvormingen zijn niet bestudeerd.

Voor achtergrondinformatie is het digitale archief van Delpher gebruikt. Twee artikelen uit dit archief zijn verwerkt in deze scriptie om visies te benadrukken. De overige krantenartikelen waar naar wordt verwezen zaten als knipsels in de archieven.

1.4. Methode

Zoals eerder vermeld zijn er 99 emigrantendossiers in het archief van het Nederlandse consulaat in Los Angeles waarvan er 63 een informatieblad hadden met persoonlijke gegevens en 36 zonder. In totaal zijn er 682 families via de ambassade geëmigreerd naar de Verenigde Staten: 221 via de emigratieattaché in Chicago en 461 via de emigratieattaché in Californië. Het onderzoek is dus gebaseerd op ongeveer 9 procent van het totaal aantal ambassadegevallen en ongeveer 14 procent van het aantal gevallen dat naar Californië is vertrokken via de Nederlandse overheid. Omdat de archiefstukken ‘beperkt openbaar’ waren rust er een beperking op de bekendmaking van de volledige naam en toenaam. Daarom is ervoor gekozen om afkortingen te gebruiken van de families. Zo is familie P1 bijvoorbeeld het eerste gezin waarvan de achternaam met een P is en S11 is bijvoorbeeld de 11^e familie waarvan de achternaam met een S begint. Op deze manier is er een overzicht gecreëerd met persoonlijke informatie van alle dossiers. De emigrantendossiers zijn zeker niet homogeen. Per familie is er verschil tussen de documenten. Alle families ontvingen brieven van de consulaten betreffende de aflossing van hun schulden. De overige onderwerpen heb ik onderverdeeld in categorieën. Een aantal voorbeelden zijn: ‘wil terug naar Nederland’, ‘problemen binnen de familie’, ‘ontslagen’ en ‘problemen met geestelijke gezondheid’. Ook is er een overzicht gemaakt van externe instanties die hulp verleenden aan migranten zoals de NESSO en The Netherlands Benevolent Society of California. Toch was dit deel beduidend lastiger om te classificeren. Het kon onduidelijk zijn of de instanties daadwerkelijk ingeschakeld waren of dat er alleen werd geadviseerd om contact te zoeken met organisaties. Bovendien was het mogelijk dat de correspondentie tussen het consulaat en de repatrianten ineens ophield, waardoor het resultaat niet achterhaald kon worden. Desondanks is er een interessant overzicht uitgekomen wat ongeveer de problemen waren en in hoeverre de Nederlandse overheid in Californië de repatrianten assisteerde.

De primaire bronnen zijn zowel in het Nederlands als in het Engels beschreven. In dit onderzoek is het merendeel vertaald naar het Nederlands, met enkele Engelse citaten daargelaten.

1.5. Structuur

De opbouw van de scriptie is als volgt. In hoofdstuk twee wordt de achtergrond behandeld van de naoorlogse migratie en de migratie specifiek gericht op de Indische Nederlanders. De politieke situatie in Indonesië, de kenmerken van de Indische Nederlanders, de migratie van Indonesië naar Nederland, het leven in Nederland en de situatie in de VS worden in dit hoofdstuk toegelicht. Dit is relevant voor het onderzoek aangezien de achtergrondinformatie geeft over de historie van de Indische Nederlander in de Verenigde Staten. Vervolgens worden in het derde hoofdstuk de organen die zich met de migratie bemoeiden beschreven: de Nederlandse overheid, de Amerikaanse overheid en de toenemende interesse van niet-overheidsinstanties. Hoofdstuk vier geeft een analyse van de Pastore-Walter Act en betrokken organisaties: de voluntary agencies en de Nederlandse Ambassade. Hoofdstuk vijf richt zich op de nazorg van repatrianten door het Nederlandse Consulaat in Los Angeles en de overige organisaties in Californië. Het laatste hoofdstuk zal antwoord geven op de vraag welke actoren er betrokken waren bij de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act en de belangen van deze organisaties. Tevens zullen er suggesties worden gedaan voor verder onderzoek.

2. Achtergrondinformatie

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de algemene naoorlogse migratie vanuit Nederland. Hierdoor kan de migratie van de Nederlands-Indische bevolking naar Verenigde Staten in een context worden geplaatst. Vervolgens verdiept het hoofdstuk zich in de Indische Nederlanders. Ten eerste wordt de politieke situatie in Nederlands-Indië voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog beschreven. Daarna wordt de vraag beantwoord wie de Indische-Nederlanders waren. De migratie van Indonesië naar Nederland kende verschillende elementen en etappes. Het derde deel gaat hier nader op in. De motieven voor de migratie van de gerepatrieerden uit Nederland wordt in het vierde deel toegelicht. Ten slotte zullen de kenmerken van het leven in de VS worden uiteengezet met behulp van literatuur en archiefbronnen. Het doel van dit hoofdstuk is om een beeld te geven van de voorgeschiedenis, kenmerken en motieven voorafgaand, tijdens en na de migratie naar de Verenigde Staten onder de Pastore-Walter Act.

2.1. Algemeen beeld van de naoorlogse emigratie

Tussen 1946 en 1969 zijn er ongeveer 450.000 Nederlanders geëmigreerd naar het buitenland (4 procent van de totale bevolking).³⁶ Er zijn diverse pushfactoren geweest die de emigratie versterkten. Ten eerste werd emigratie steeds aantrekkelijker omdat er een tekort was aan materialen. In vergelijking met andere Europese landen had Nederland het grootste verlies geleden door de oorlog. Het nationale vermogen was met één derde gedaald.³⁷ Met het einde van de Tweede Wereldoorlog begon ook een nieuw conflict: de Koude Oorlog. De spanningen tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie namen toe en een communistische inval leek dichterbij te komen.³⁸ Het algemene gevoel van overbevolking, samen met de gevreesde woningnood en werkloosheid na 1945, resulteerde in een pessimistisch uitzicht voor de Nederlanders op lange termijn.³⁹ Volgens berekeningen van de Nederlandse overheid in de

³⁶ Obdeijn, *Komen en gaan 197-198*.

³⁷ Koops, *Dynamiek van een emigratiecultuur* 111.

³⁸ Hofstede, *Thwarted Exodus* 22.

³⁹ J.H. Elich, *Aan de ene kant, aan de andere kant. De emigratie van Nederlanders naar Australië 1946-1986* (Leiden 1987) 91.

jaren vijftig zou de Nederlandse bevolking stijgen tot 12.1 miljoen inwoners in 1970.⁴⁰ Deze inwoners moesten allemaal een baan en huis hebben. Tijdens de crisis van de jaren dertig was er werkloosheid wat volgens vele had geleid tot de Tweede Wereldoorlog. Na 1945 nam de angst toe dat de gevreesde overbevolking en werkloosheid weer zou leiden tot een nieuw conflict.⁴¹ Met het verlies van Nederlands-Indië werd tevens verwacht dat het nationaal inkomen zou dalen, aangezien er in 1945 was berekend dat 13,7 procent van het nationaal inkomen in de jaren dertig uit de kolonie afkomstig was.⁴² De overheid stimuleerde de emigratie van de Nederlandse bevolking. Tijdens een speech in 1950 benadrukte koningin Juliana de noodzaak van emigratie voor Nederland: 'De sterke bevolkingsgroei en de beperktheid van de beschikbare grond blijven krachtige bevordering der emigratie eisen'.⁴³

Wie migreerde waarheen?

Het topjaar van de emigratie was in 1952, bijna 50.000 Nederlanders migreerden naar overzeese gebieden.⁴⁴ De eerste jaren, tussen 1947 en 1952, worden gekenmerkt door het vertrek van relatief veel boeren naar Canada, Australië en de VS. Tijdens 1953 tot 1957 nam het percentage emigranten die naar Australië, de Verenigde Staten en Brazilië vertrokken toe. De stijging van het aantal emigranten naar Australië is te verklaren door twee factoren. De eerste is dat Australië juist tijdens deze periode een economische opleving kende, in tegenstelling tot Canada. De tweede factor is de Netherlands Australian Migration Agreement (NAMA) die in 1951 getekend werd tussen beide landen. Dit verdrag regelde de overtocht van emigranten tussen 18 en 30 jaar, daarbij werden alle kosten vergoed, wat een grote stimulans was voor deze doelgroep. Tevens zorgde een ander verdrag tussen Nederland en de VS ook voor een groei in de emigratiecijfers. Onder de Refugee Relief Act (RRA) tussen 1953-1956 werden er meer dan 15.000 extra Nederlanders toegelaten in het land.⁴⁵ Vanaf 1958 tot 1963 daalde het aantal emigranten ten opzichte van eerdere jaren. Het meest opvallende tijdens deze periode is de stijging van het aantal migranten naar de Verenigde Staten. Dit kan verklaard worden uit de verschillende wetgevingen die tot stand kwamen in de VS. De

⁴⁰ Elich, *Aan de ene kant, aan de andere kant* 62.

⁴¹ Hofstede, *Thwarted Exodus*, 21.

⁴² Koops, *Dynamiek van een emigratiecultuur* 115.

⁴³ Koningin Juliana, Troonrede 19 september 1950.

⁴⁴ Obdeijn, *Komen en gaan* 198.

⁴⁵ Koops, *Dynamiek van een emigratiecultuur* 107-108.

Amerikaanse Pastore-Walter Acts I en II hadden tot gevolg dat het land 30 procent van de Nederlandse migranten opnam.⁴⁶ Dit onderwerp zal later nader worden toegelicht.

Tabel 1: Nederlandse emigratie naar niet-Europese landen 1947-1963.⁴⁷

Periode	Canada	Australië	VS	South-Afrika	Nieuw-Zeeland	Brazilië	Andere landen	Totaal
1947-1952	62.406 (43,8%)	38.171 (26,8%)	16.423 (11,5%)	13.341 (9,4%)	8.469 (6,0%)	1.450 (1%)	1.981 (1,5%)	142.241
1953-1957	61.983 (37,7%)	50.140 (30,5%)	27.857 (16,9%)	12.589 (7,6%)	7.009 (4,3%)	2.128 (1,3%)	2.859 (1,7%)	164.565
1958-1963	23137 (22,6%)	32.004 (31,2%)	31.570 (30,8%)	5.592 (5,4%)	7.142 (7%)	1.281 (1,3%)	1.702 (1,7%)	102.428
Totaal	147.526 (36,1%)	120.315 (29,4%)	75.850 (18,5%)	31.522 (7,7%)	22.620 (5,5%)	4.859 (1,2%)	6.542 (1,6%)	409.234

Kenmerken van de emigrant

75 procent van de migranten vertrokken met hun partner naar overzeese gebieden. Een kwart besloot op de leeftijd tussen 23 en 27 jaar oud te vertrekken. De andere 25 procent van de emigranten was tussen de 33 en 42 jaar oud. Van de gehuwde migranten besloot 28 procent te migreren zonder kinderen, hetzelfde percentage had één dochter of zoon. Grotere families met meerdere kinderen migreerden vrijwel nooit naar het buitenland.⁴⁸ De religieuze verdeling is in onderstaand tabel weergegeven. Het merendeel van de emigranten was gereformeerd, op de tweede plek stonden de katholieken. Dit gegeven is interessant omdat dit onderzoek zich ook richt op de verschillende kerkelijke organisaties die betrokken waren bij de Pastore-Walter Act. Hierop zal later worden teruggekomen.

⁴⁶ Ibidem, 109.

⁴⁷ Ibidem, 106.

⁴⁸ Obdeijn, *Komen en gaan*, 206.

Tabel 2: Aandeel religieuze gezindten in de emigratie naar Canada, Australië, de Verenigde Staten, Zuid-Afrika, Nieuw-Zeeland en Brazilië (1948-1962).⁴⁹

Periode	Gereformeerd	Katholiek	Hervormd	Buitenkerkelijk	Overige kerken of onbekend	Totaal
1948-1952	33.578 (24,9%)	37.765 (27,9%)	36.33 (26,8%)	19.765 (14,6%)	7.802 (5,8%)	135.423
1953-1957	27.060 (16,5%)	60.922 (37,0%)	43.284 (26,3%)	24.502 (14,9%)	8.797 (5,3%)	164.565
1958-1962	10.432 (10,9%)	36.486 (38,2%)	27.479 (28,7%)	15.498 (16,2%)	5.747 (6,0%)	95.642
Totaal	71.250 (18%)	135.173 (34,2%)	107.096 (27,1%)	59.765 (15,1%)	22.346 (5,6%)	395.630

2.2. Politieke situatie van Nederlands-Indië tijdens en na de Tweede Wereldoorlog

De politieke situatie van Indonesië tijdens en na de Tweede Wereldoorlog is relevant om te begrijpen waarom de repatrianten in eerste instantie Nederlands-Indië wilden verlaten. In 1942 kwam een einde aan de Nederlandse overheersing in Nederlands-Indië. De Japanners namen in dat jaar de Indonesische archipel in. Waar het Indonesische nationalisme werd benadrukt door de Japanners, moesten de Nederlanders in krijgsgevangenkampen. De Indische-Nederlanders die konden aantonen dat ze een inheemse moeder hadden, konden buiten de kampen verblijven. De omstandigheden binnen de kampen waren erbarmelijk. De meeste overleefden de kamper echter wel. Volgens Laarman is deze periode belangrijk geweest voor de identiteit van de Indische-Nederlanders in Nederland.⁵⁰ Nadat de Japanners waren gecapituleerd werd in 1945 de Republiek Indonesië uitgeroepen. Die werd echter niet erkend door Nederland. De Nederlandse regering wilde de macht terugwinnen door middel van gewelddadige militaire acties. In 1949 erkende Nederland, onder grote internationale druk met name van de VS, de onafhankelijke Indonesische staat. Zowel de Britse als de Amerikaanse regeringen wilden een oorlog in Indonesië graag voorkomen. De Koude Oorlog had de relaties tussen het kapitalistische Westen en het communistische Oosten op scherp gezet. De Amerikaanse regering had de hoop gevestigd op Soekarno, president van de republiek Indonesië en vicepresident Hatta, als prowesterse leiders in Azië. Zij zouden de

⁴⁹ Koops, *Dynamiek van een emigratiecultuur*, 108.

⁵⁰ Charlotte Laarman, *Oude onbekenden: het politieke en publieke debat over postkoloniale migranten, 1945-2005* (Hilversum 2013).

communistic overheersing tegengaan. De pro-Indonesische standpunten van de Verenigde Staten zetten druk op het Nederlands beleid om de onafhankelijkheid van het land te erkennen.⁵¹ De VS zouden zelfs de Marshallhulp, een programma dat opgericht was om landen (financieel) te ondersteunen bij de wederopbouw van de Tweede Wereldoorlog, en op die manier het communisme in te dammen, stopzetten voor Nederland.⁵² Een aantal jaar later, in 1958, beëindigde Soekarno alle banden met Nederland. Ook begaf Soekarno zich steeds meer in de communistische kampen van bijvoorbeeld Mao in China.⁵³

2.3. Kenmerken van de Indische Nederlanders

Sinds 1848 werd er juridisch onderscheid gemaakt tussen drie verschillende bevolkingsgroepen in Nederlands-Indië. De 'Europeanen', de 'inlanders' en later de categorie 'vreemde oosterlingen'. Het merendeel van de Indische-Nederlanders viel onder de categorie Europeanen. Ook Britten, Duisters, Hongaren, Armeniërs, Japanners en de Turken vielen onder deze categorie. Wanneer Europese mannen kinderen kregen met inlandse vrouwen en de kinderen ook erkenden, behoorden die kinderen tot de Europeanen. De inlanders waren de inheemse bevolking. Als een Nederlandse vrouw met een inlander trouwde, viel ze in de categorie inlander.⁵⁴ Naar schatting waren er 8 à 9 miljoen mensen in Nederlands-Indië van gemengde komaf. Toch werd een gemengd kind veelal niet erkend door de Europese vader waardoor een groot deel niet als Europeaan maar als Inlander werden beschouwd.⁵⁵

De categorieën speelden juridisch dus een belangrijke factor om als Nederlander beschouwd te worden. Inlanders werden na de Indonesische onafhankelijkheid automatisch Indonesisch en hadden geen recht om naar Nederland te gaan. Nederlanders daarentegen konden wel aanspraak maken op de Nederlandse nationaliteit en daarmee repatriëren naar Nederland. De vraag was echter hoeveel mensen de Nederlandse nationaliteit hadden. Als vrouwen konden aantonen dat ze als inlandse getrouwd waren met een Nederlandse man kregen ze de Nederlandse nationaliteit. Anderzijds konden kinderen van Nederlandse voorvaders ook beroep doen om als Europeaan gecategoriseerd te worden en daarmee

⁵¹ Frances, *American Visions of the Netherlands East Indies/Indonesia*, 43.

⁵² Ja Ian Chong, *External Intervention and the Politics of State formation* (Cambridge 2014) 183.

⁵³ Lambert Giebels, 'De buitenlandse politiek van Soekarno. Van gevierd leider tot gevaar voor de wereldvrede', *Historisch Nieuwsblad* 5 (2008).

⁵⁴ Laarman, *Oude onbekenden* 35.

⁵⁵ Ringeling, *Beleidsvrijheid van ambtenaren*, 73.

aanspraak te kunnen doen op het Nederlandschap. Zoals eerder vermeld waren 8 á 9 miljoen mensen van gemengde komaf. Dit betekende dat al deze personen recht zouden hebben op de Nederlandse nationaliteit als ze ergens in hun stamboom een Nederlandse voorvader hadden. Dit werd gevreesd door de Nederlandse beleidsmakers.⁵⁶

In de periode 1952-1957 werden de Indische-Nederlanders onderverdeeld in twee categorieën: 'Westerse Nederlanders en Oosterse Nederlanders'. Westers stond gelijk aan Christelijk, blank, geschoold en middenklasse of hoger. Bovendien werden ze als 'landgenoten' omschreven. Oosters stond daarentegen voor laaggeschoold, bruin en Islamitisch.⁵⁷ De criteria of een persoon Europees of tot een andere groep behoorde was gebaseerd op huidskleur; personen met een lichte huidskleur werden Europees genoemd, personen met een donkere huidskleur inlander.⁵⁸ Volgens sommige onderzoekers speelde de taal ook een belangrijke rol bij het classificeren van personen, het 'petjoh' werd nog steeds gesproken. Deze taal was een combinatie tussen het Nederlands en de Maleisische grammatica. Echter werd deze taal steeds minder gebruikt aangezien de hogere functies alleen bekleed konden worden als men de Nederlandse taal correct sprak.⁵⁹

2.4. Migratie van Indonesië naar Nederland

De migratie van de Indische Nederlanders naar Nederland wordt 'repatriëring' genoemd. Repatriëring betekent letterlijk 'naar het vaderland terug keren'. Dat gold voor een deel van de migranten maar het merendeel van de 'Indo-Europeanen' was nooit in Nederland geweest.⁶⁰ Volgens het onderzoek van Greta Kwik is de term 'vluchteling' geschikter om de migranten te beschrijven.⁶¹ In Nederland konden ze dat juridisch niet zijn omdat ze de Nederlandse nationaliteit hadden. In de VS konden ze wel 'vluchteling' worden genoemd. Het volgende hoofdstuk zal dit onderdeel toelichten.

Volgens B.R. Rijkschroeff en G. Kwik zijn er na de Tweede Wereldoorlog vier migratiegolven van Nederlands-Indië (na 1949 Indonesië) naar Nederland waarneembaar: 1945-1949, 1950-1951, 1952-1956 en tussen 1957-1963. Volgens de cijfers van het Centraal

⁵⁶ Laarman, *Oude onbekenden* 36.

⁵⁷ Ibidem, 61.

⁵⁸ Ringeling, *Beleidsvrijheid van ambtenaren*, 73.

⁵⁹ Rijkschroeff, *Een ervaring rijker*, 1-3.

⁶⁰ Ibidem, 5.

⁶¹ Kwik, *The Indos in Southern California*, 50.

Bureau voor Statistiek (CBS) zijn er tijdens eerste periode ongeveer 44.000 gerepatrieerden gearriveerd in Nederland. Deze migranten waren van plan om een korte periode in Nederland te verblijven om aan te sterken van de oorlog of te herstellen van ziektes.⁶² Deze repatrianten werden ook wel de 'totoks' genoemd in kranten en door politici.⁶³ Bovendien arriveerden er een groot aantal weduwen en wezen waarvan de mannen en vaders de oorlog niet hadden overleefd. Onder de migranten bevonden zich ook personen die om politieke redenen het veiliger vonden om zich te vestigen in Nederland.⁶⁴

Tijdens de tweede migratiegolf, tussen 1950 en 1951, repatrieerden hoofdzakelijk de Nederlanders die direct de gevolgen ondervonden van de onafhankelijkheidsverklaring van Indonesië een jaar eerder. De ambtenaren en het legerpersoneel maakten de overtocht naar Nederland.⁶⁵ Tijdens deze periode arriveerden er bijna 68.000 personen in Nederland.⁶⁶ In tegenstelling tot de eerste golf waren deze gerepatrieerden van plan om zich een langere tijd te vestigen.⁶⁷ Het was voor de Europeanen ook mogelijk om te opteren voor de Indonesische nationaliteit. Dit werd sterk aanbevolen door de Nederlandse regering en door het bedrijfsleven vanwege de naoorlogse situatie in Nederland. Wie Nederlands was in Nederlands-Indië, bleef na de onafhankelijkheid vanzelfsprekend Nederlands. Mensen die in Indonesië waren geboren of minimaal zes maanden in het land woonden en ouder dan de achttien jaar waren, konden opteren voor de Indonesische nationaliteit. De motieven om te kiezen voor de Indonesische nationaliteit was nauw verbonden met het toekomstbeeld om in Indonesië te blijven of naar Nederland te vertrekken. Nederland was voor vele een onbekend en koud land, ze voelden zich meer verbonden met Indonesië. Bovendien werd er gesuggereerd dat er meer werkplekken op hogere functies beschikbaar kwamen omdat de Nederlanders vervangen moesten worden.⁶⁸ Uiteindelijk, op aandringen van de Nederlandse regering en het Nederlandse bedrijfsleven, opteerden 30.000 Indo-Europeanen voor de Indonesische nationaliteit. Dit stond gelijk aan 17 tot 20 procent van de Indo-Europeanen.⁶⁹

⁶² Rijkschroeff, *Een ervaring rijker*, 5.

⁶³ Laarman, *Oude onbekenden*, 54.

⁶⁴ Kwik, *The Indos in Southern California*, 52.

⁶⁵ Obdeijn, *Komen en gaan*, 232.

⁶⁶ Volgens het onderzoek van Kwik waren dit 120.000 personen. Zie ook: Obdeijn, *Komen en gaan* 232 en Rijkschroeff, *Een ervaring rijker*, 5.

⁶⁷ Rijkschroeff, *Een ervaring rijker*, 5.

⁶⁸ Ringeling, *Beleidsvrijheid van ambtenaren*, 77-78.

⁶⁹ Obdeijn, *Komen en gaan*, 233.

Tussen 1952 en 1956 repatrieerden mensen van Indo-Europese afkomst, dit waren personen die Nederland nooit hadden bezocht. Deze groep had de reis bewust of onbewust, wegens gebrek aan financiële middelen uitgesteld. Bovendien verslechterde de situatie, de overheidsfuncties werden overgenomen door Indonesiërs. Toch werd de repatriatie naar Nederland nog steeds ontmoedigd door de overheid: het werd lastiger om subsidies te ontvangen voor de reis naar Nederland en de mensen die bleven kregen financiële bijstand. In deze periode werd de commissie Werner opgericht die de immigratie van Indische-Nederlanders moest ontmoedigen met de eerdergenoemde categorieën 'Westerse Nederlanders' en 'Oosterse Nederlanders'.⁷⁰ Zelfs de Nederlandse commissaris voor de emigratie (B.W. Haveman) drong bij de Intergovernmental Committee for European Migration (ICEM), een organisatie voor arbeidsmigranten en vluchtelingen, aan om 'de Indische Nederlanders naar Australië te laten gaan'.⁷¹ Dit bleek echter makkelijker gezegd dan gedaan. Australië voerde een *white policy* beleid, wat inhield dat migranten alleen werden toegelaten als ze 'wit' waren. Vanzelfsprekend had dit een negatieve uitwerking voor de migranten met gemengd bloed uit Nederlands-Indië. Met subsidie vanuit de Nederlandse overheid was het toch mogelijk om voor een aantal Indische-Nederlanders naar Australië te vertrekken.⁷² De Nederlandse overheid was bereid om meer geld uit te geven aan de migratie naar Australië aangezien het land meer migranten wilde opnemen die gemist konden worden in Nederland.⁷³ 1.431 mensen zijn tussen 1956 en 1966 naar Australië vertrokken.⁷⁴ 10.000 personen hadden ervoor gekozen om zich te vestigen in Nieuw-Guinea.⁷⁵ Ruim 72.000 personen besloten te repatriëren naar Nederland.⁷⁶

De laatste golf werd veroorzaakt door de Nieuw-Guinea-kwestie. Nederland weigerde Nieuw-Guinea over te dragen aan Indonesië. De anti-Nederlandse campagne werd in 1957 gestart: er vond een 24-uursstraking plaats tegen Nederlandse bedrijven, publicaties in de Nederlandse taal werden verboden en Nederlanders mochten het land niet meer in. Zelfs vluchten uitgevoerd door de K.L.M. kregen geen toestemming om te landen. Ook werden de

⁷⁰ Laarman, *Oude onbekenden*, 61.

⁷¹ Het Parool, 03-05-1955.

⁷² Obdeijn, *Komen en gaan*, 202.

⁷³ Ibidem, 204.

⁷⁴ J. Coté, 'The Indisch Dutch in Post War Australia', *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 7:2 (2010) 103-125, 114.

⁷⁵ Obdeijn, *Komen en gaan*, 234.

⁷⁶ Rijkschroeff, *Een ervaring rijke*, r 6.

Nederlandse consulaten gesloten en een aantal jaar later, in 1960, werden de diplomatieke banden verbroken. Deze kwestie had als gevolg dat de Nederlanders, die zich nog hadden gevestigd in Indonesië, als 'ongewenste vreemdelingen' werden bestempeld. In eerste instantie stond Indonesië na de soevereiniteitsoverdracht in 1949 positief stond tegenover de Indo-Europeanen.⁷⁷ Dit veranderde tijdens deze kwestie. Tijdens deze periode repatrieerden ongeveer 71.000 personen, waarvan 1.400 in 1961 en 13.000 in 1962.⁷⁸ Deze groep omvatte tevens mensen uit Nieuw-Guinea en zogenoemde 'spijtoptanten'. Dit waren de Indo-Europeanen die voor het Indonesisch staatsburgerschap hadden gekozen maar daar spijt van hadden gekregen.⁷⁹ Verschillende factoren hadden daaraan bijgedragen. De economie verslechterde, de werkloosheid steeg en de inflatie nam toe. Bovendien werden de optanten anders behandeld dan de inwoners die de Indonesische nationaliteit bij geboorte hadden. De optanten moesten bijvoorbeeld naar andere scholen, wat als discriminerend werd ervaren. Ook werden ze achtergesteld bij huisvesting. Tevens werd de verwachting om hogere posities van de Nederlandse werknemers over te nemen niet waargemaakt. De Indonesiërs namen steeds vaker functies over die eerder door de Indisch-Nederlandse bevolking waren opgevuld. Velen verloren hun baan en ze werden steeds meer als Nederlander geclassificeerd. Deze factoren hadden bijgedragen aan het feit dat een nationaliteitsverandering aantrekkelijker werd. De optanten werden de zogenoemde spijtoptanten die de Nederlandse nationaliteit weer terug wilden krijgen. Tevens bestond er ook een groep 'maatschappelijke Nederlanders'. Dit waren mensen die nooit een Nederlandse nationaliteit hadden gehad. Ook was het voor hen niet mogelijk om te opteren voor deze nationaliteit. Wel voelden zij zich verbonden met de Nederlanders en werden vaak ook achtergesteld in Indonesië.⁸⁰ De migratie van de spijtoptanten kwam voor de Nederlandse regering op een lastig moment. Zoals eerder vermeld had de Nederlandse regering in eerste instantie de mogelijkheid om te opteren voor de Indonesische nationaliteit aangemoedigd. Om de spijtoptanten toe te laten in Nederland moest er huisvesting geregeld worden voor ongeveer 37.500 repatrianten. Om het groeiend aantal repatrianten tegen te gaan werden in eerste instantie alleen de spijtoptanten toegelaten die direct negatieve gevolgen ondervonden van het vertrek van de Nederlanders

⁷⁷ P.B.R. de Geus, *De Nieuw-Guinea kwestie: aspecten van buitenlands beleid en militaire macht* (Leiden 1984) 93.

⁷⁸ Ringeling, *Beleidsvrijheid van ambtenaren*, 82.

⁷⁹ Rijkschroeff, *Een ervaring rijker*, 6.

⁸⁰ Ringeling, *Beleidsvrijheid van ambtenaren*, 81-84.

in Indonesië. In de jaren die volgden werden de voorwaarden steeds ruimer voor de spijtoptanten. Zoals onderstaand tabel laat zien werd het merendeel toegelaten tussen 1961 en 1962. Hoewel het aantal toelatingen in 1962 nog steeds relatief hoog was, werden er procentueel minder visa uitgegeven. 38 procent van de aanvragen werd ingewilligd, tegenover 62 procent die werden afgewezen. Dit was fors minder dan een jaar eerder waar 83 procent van de aanvragen een visa ontving, tegenover 17 procent van de dossiers die werden afgewezen. In 1963 daalde het aantal toelatingen van spijtoptanten. Dit had te maken dat veel spijtoptanten al waren toegelaten in Nederland en dat de verhouding tussen beide landen steeds beter werd.⁸¹

Tabel 3 Toelatingen spijtoptanten 1956-1963.⁸²

Jaar	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Aantal personen	600	1.200	1.000	2.031	2.425	3.531	3.136	682

De precieze aantallen van de gerepatrieerden kunnen nogal verschillen per onderzoek aangezien de classificering van de groepen migranten vaag was. Bij het onderzoek van G. Kwik worden bijvoorbeeld de Nederlandse repatrianten en de Indisch-Nederlandse repatrianten samengevoegd. Bovendien is er een groot aantal geremigreerd; sommige Indische-Nederlanders zijn voor een korte periode in Nederland geweest waarna ze terugkeerden naar Indonesië om zich vanwege omstandigheden toch weer in Nederland te vestigen.⁸³ De algemeen geaccepteerde getallen bevinden zich tussen de 250.000 en 265.000 repatrianten gedurende 1945 en 1958.⁸⁴

2.5. Motieven voor migratie uit Nederland van Indische Nederlanders

De algemene pushfactoren die de naoorlogse migratie stimuleerden zijn eerder in dit onderzoek toegelicht. Het accent ligt daarbij op de maatschappelijke omstandigheden tijdens de periode na de Tweede Wereldoorlog. De motieven voor de gerepatrieerden uit Indonesië

⁸¹ Ibidem, 115-116, 86.

⁸² Ibidem, 116.

⁸³ Kwik, *The Indos in Southern California*, 53 en Rijkschroeff, *Een ervaring rijker*, 6.

⁸⁴ Kwik, *The Indos in Southern California*, 53.

hebben een andere oorzaak, zij hadden immers al hun land verlaten voor Nederland, waardoor de motieven om te emigreren ook verschillen.

Om de motieven voor emigratie uit Nederland te begrijpen moet eerst een integratieproces van de Indische-Nederlanders geanalyseerd worden. Zoals eerder vermeld had het merendeel van de repatrianten Nederland nog nooit bezocht. Het klimaat, de huisvesting en de eetgewoontes waren anders dan in Indonesië.⁸⁵ In het onderstaande krantenartikel wordt aandacht geschonken aan de gemoedstoestand van de Indische Nederlanders direct na aankomst in 1958. De twee vrouwen op de rechter foto spreken geen Nederlands en leren breien om zelf warme kleding te maken tegen de kou.

Afbeelding 1: In een vreemd, Koud Land. ⁸⁶

Betreffende huisvesting werden de repatrianten opgenomen in opvangcentra die beschikbaar waren gesteld door de Nederlandse overheid. De overheid zorgde ook voor vaste verblijfplaatsen door 5 procent van de huizen, gefinancierd door de overheid, vrij te maken voor de repatrianten. Deze woningen waren verspreid door heel het land, wat de integratie moest bevorderen.⁸⁷ Dit overheidsbeleid had niet de uitkomst die de Nederlandse regering prefereerde. De Nederlanders voelden zich achtergesteld, vele van hen zochten ook geschikte

⁸⁵ Obdeijn, *Komen en gaan*, 240.

⁸⁶ Nieuwsblad van het Noorden, 07-01-1958.

⁸⁷ Kwik, *The Indos in Southern California*, 55.

huisvesting. Dit zorgde voor scheven gezichten bij de Nederlandse inwoners, zij kregen immers geen woning toegewezen.⁸⁸ Ten tweede verliep de integratie ook niet als gewenst. De repatrianten die zich moesten vestigen in geïsoleerde gebieden hadden weinig contact met andere lotgenoten en ze waren daardoor veelal op zichzelf aangewezen. Tevens sloot de werkervaring in deze gebieden niet aan met de vaardigheden. Uiteindelijk is 60 procent van de families verhuisd naar de stedelijke gebieden.⁸⁹

Op economisch vlak gingen de meeste repatrianten ook achteruit aangezien ze lagere functies moesten bekleden in Nederland dan ze in Nederlands-Indië gewend waren. Zoals tabel 4 laat zien was het percentage leidende functies in Nederlands-Indië hoger dan in Nederland. De lagere hulpkrachten werden daarentegen in Nederland juist gevuld door de gerepatrieerden, 60 procent viel in deze categorie. Dat was meer dan de status in Nederlands-Indië.⁹⁰ De verlaging van de professionele status kwam mede doordat diploma's niet erkend werden voor het Nederlandse systeem.⁹¹ De overheid probeerde met Rijkswerkplaatsen de repatrianten tegemoet te komen met speciale trainingen en herscholingen.⁹²

Tabel 4 Status van gerepatrieerden in Nederland en in Indonesië.⁹³

Funcities	In Nederland	In Indonesië
Topfunctionarissen	0.2%	0.4%
Leidende functies	8.7%	17.7%
Middengroepen	13.3%	49.6%
Subalterne functies	60.0%	26.0%
Lagere hulpkrachten	17.7%	4.9%

Vanuit het Nederlands perspectief werd er tevens met argwaan naar de repatrianten gekeken. Tijdens de jaren veertig en vijftig was er in Nederland weinig plaats voor 'andersdenkenden'. Men was ervan overtuigd dat Nederland weer opgebouwd moest worden na de oorlog. Alle

⁸⁸ Obdeijn, *Komen en gaan*, 241.

⁸⁹ Kwik, *The Indos in Southern California*, 56.

⁹⁰ B.R. Rijkschroeff, 13.

⁹¹ Lamboo, *Verlaten verleden*, 22.

⁹² Kwik, *The Indos in Southern California*, 57.

⁹³ Rijkschroeff, *Een ervaring rijker*, 13.

bewoners moesten het land herstellen. Dit in combinatie met weinig kennis over de Indische cultuur en achtergrond leidde tot racistische denkbeelden.⁹⁴

Bovendien waren er veel repatrianten teleurgesteld over de behandeling van de repatrianten direct na de Tweede Wereldoorlog. In hun ogen werden ze niet gewaardeerd door de Nederlandse overheid terwijl ze zich loyaal hadden opgesteld tijdens de Indonesische onafhankelijkheid.⁹⁵

Zoals eerder vermeld hanteerde Australië een *white policy* waardoor alleen *pure-whites* werden geaccepteerd. Met behulp van financiële middelen was het echter voor een kleine groep mogelijk om zich te vestigen in het land. Er was tevens een eigen emigratiecentrale, het Bureau voor de emigratie van gerepatrieerden (BEGI) opgezet. Toch kon ook deze organisaties niet om de barrières heen. De Indisch-Nederlandse repatrianten waren ook niet welkom in Zuid-Afrika. In 1958 heeft de minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid, J.G. Suurhoff (Partij van de Arbeid), contact opgenomen met de Afrikaanse regering om deze groep toch op te nemen. Maar ook de Zuid-Afrikaanse overheid accepteerde geen immigranten met gemengd bloed.⁹⁶ De emigratie van de Indische-Nederlanders naar Brazilië werd echter gezien als het antwoord op de bevolkingsdruk in Nederland. Brazilië zocht destijds geschoolde arbeiders en agrariërs. Aangezien de Indische-Nederlanders van oudsher veelal geen agrarische achtergrond hadden voldeden de repatrianten niet aan de toelatingseisen. Om het programma toch te laten slagen hanteerde de Nederlandse overheid de selectie niet zoals het was afgesproken met de Braziliaanse overheid.⁹⁷ Uiteindelijk is het totaal aantal repatrianten dat naar Brazilië zijn vertrokken, ondanks de inspanningen van de Nederlandse overheid, relatief klein gebleven. De verruiming Amerikaanse immigratiewetgeving bood echter kansen voor de repatrianten om te vertrekken uit Nederland. Dit zal in het volgende hoofdstuk worden toegelicht.

⁹⁴ Lamboo, *Verlaten verleden*, 24.

⁹⁵ Dewulf, 'De stem van de Nederlands-Indische gemeenschap', 21.

⁹⁶ Laarman, *Oude onbekenden*, 55-56.

⁹⁷ Lydia van Wijk, *Forse aanpak van een zeer urgent probleem. Emigratiestimuleringsbeleid van Indische Nederlanders naar Brazilië 1953-1958* (BA Scriptie Universiteit Leiden 2018).

2.6. Leven in de Verenigde Staten

De emigratieattaché in Washington heeft onderzoek laten doen naar de ervaringen van de repatrianten die onder directe verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid tijdens de looptijd van de Pastore-Walter Act naar Chicago en Los Angeles zijn geëmigreerd. De resultaten zijn in beide regio's gebaseerd op 25 gezinnen, welke representatief stonden voor ongeveer 200 zogenoemde 'ambassade-gevallen'. De resultaten variëren enigszins omdat de gemiddelde verblijfsduur in de regio Chicago gemiddeld anderhalf jaar was, tegenover ruim drie jaar in Los Angeles.⁹⁸ Ondanks dat het totaal aantal ondervraagden relatief klein is, schetst het, samen met de bestaande literatuur, een interessant beeld over de situatie van de repatrianten die specifiek tijdens de looptijd van de Pastore-Walter Act zijn vertrokken.

Arbeidsmarkt

Zoals eerder beschreven was de professionele status van de Indische-Nederlanders over het algemeen lager in Nederland dan in Nederlands-Indië. Hoewel de werkloosheid van de repatrianten in Amerika begin jaren 60 maar op 2 procent lag, was niet iedereen tevreden met zijn of haar baan.⁹⁹ Toch had 60 procent binnen één week een baan in de regio van Chicago. In Los Angeles was het beduidend moeilijker om werk te vinden; 27 procent is de eerste zes weken werkloos geweest.¹⁰⁰ Uit archiefmateriaal blijkt dat oud-Nederlanders met voorstaande posities in contact stonden met de emigratieattachés in Amerika. In Denver was een oud-Nederlander General Manager van één van de grootste werkgevers in die stad. Hij was bereid om zijn netwerk te gebruiken door de gegevens van repatrianten door te sturen naar bedrijven, zodat ze in aanmerking zouden komen voor een baan.¹⁰¹

Het is overigens lastig om de posities op de Amerikaanse arbeidsmarkt te vergelijken met de functies op de Nederlandse arbeidsmarkt. Voor veel functies was het verplicht om Amerikaans staatsburger te zijn en diploma's werden niet altijd erkend.¹⁰² Om die reden werden de lagere posities gevuld door de Indische-Nederlanders. Bovendien was voor veel

⁹⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid: Directie voor de Emigratie, nummer toegang 2.15.68, inventarisnummer 2514, Jaarverslag 1964. Zie bijlage 1.

⁹⁹ Simons, *Problems of Dutch Nationals*, 41-44.

¹⁰⁰ Resultaten van de enquêtes in 1963 en 1964 respectievelijk in Chicago en Los Angeles. Bron: NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslagen emigratie attaché 1962 en 1963.

¹⁰¹ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2561.

¹⁰² Simons, *Problems of Dutch Nationals*, 42.

functies kennis van de Engelse taal een vereiste. Eén van de voorwaarden bij de aanmeldingskantoren in Nederland was dat de repatrianten in staat waren het Engels te kunnen lezen en schrijven. In de praktijk kwam het geregeld voor dat de repatrianten pas bij aankomst Engels leerden. Uit deze factoren bleek dat de helft van de Indische-Nederlanders beneden het niveau een functie had in de VS.¹⁰³ Een ander kenmerk is dat de Indische-Nederlanders met een lichtere huidskleur beduidend makkelijker aan werk kwamen dan de Indische-Nederlanders met een donkere huidskleur.¹⁰⁴ Verder werden werknemers in Amerika minder goed beschermd tegen ontslag of ziektes dan in Nederland, waardoor de kans op tijdelijke werkloosheid groter was.¹⁰⁵ De onderzoeken zijn echter tegenstrijdig met de resultaten van de enquêtes afgenomen door de emigratieattachés in Chicago en Los Angeles. Respectievelijk 68 procent en 65 procent van de ondervraagden was tevreden over de werkkring. 23 procent van de repatrianten in Los Angeles was ontevreden en 12 procent vond het 'zo-zo'. Een verklaring zou kunnen zijn dat de collega's erg gewaardeerd werden: 92 procent van de repatrianten in Chicago typeerden zijn collega's als 'vriendelijk'. Uit de enquête is niet gebleken dat er 'onvriendelijke' medewerkers waren op de werkvloer.¹⁰⁶

Sociale contacten

In Los Angeles zochten repatrianten meer contact met Nederlandse emigranten (49 procent) dan met Amerikanen (16 procent). In Chicago daarentegen ging 56 procent om met Amerikanen en maar 36 procent zocht interactie met de Nederlandse emigranten.¹⁰⁷ Een verklaring hiervoor kan zijn dat er relatief meer Nederlandse emigranten in Californië waren dan in de Midwest. Volgens het onderzoek van B.R. Rijkschroeff werden de eerste contacten na aankomst voornamelijk via informele instanties gemaakt. Reeds gemigreerde familieleden zorgden voor deze sociale relaties.¹⁰⁸ Bovendien werden vriendschappen gevormd in Indische en Indonesische winkels. De Indonesische keuken bleef populair onder de Indische-Nederlanders en de maaltijden werden zelfs geliefd onder de bevolking zonder Indonesische

¹⁰³ Rijkschroeff, *Een ervaring rijker*, 55-57.

¹⁰⁴ Tajuddin, 'From Brown Dutchmen to Indo-Americans', 359.

¹⁰⁵ Simons, *Problems of Dutch Nationals*, 45.

¹⁰⁶ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514

¹⁰⁷ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514

¹⁰⁸ Kwik, *The Indos in Southern California*, 86-87.

achtergrond.¹⁰⁹ Voor repatrianten was de traditionele maaltijd een manier om de oude gewoontes in leven te houden.¹¹⁰

Sociale contacten onderling werden bevorderd door Indische tijdschriften en verenigingen. Het Indische blad de 'Tong Tong' bestond al reeds in Nederland en werd in 1962 voor het eerst uitgegeven in Amerika onder de naam 'The American Tong Tong'. De Indische-Nederlandse vereniging 'De Soos' in Californië, met ongeveer 200 leden, werd in 1963 opgericht en heeft bestaan tot 1988. De functie van deze vereniging was het bevorderen van sociale interactie tussen repatrianten, door het organiseren van contactavonden, uitjes en het vieren van feestdagen.¹¹¹ Om de sociale contacten in Nederland te onderhouden werden er speciale chartervluchten uitgevoerd door organisaties in zowel Californië als in Nederland. De Nederlandse clubs 'De Windmolen', 'Uit en Thuis' en 'Coöperatief Nederland' boden vluchten aan tegen een gereduceerde prijs.¹¹²

Bij de twee voornaamste kerkelijke gemeenschappen, de Protestantse Kerk en de Katholieke Kerk, was er een groot verschil betreffende de sociale interactie. Volgens de vertegenwoordigers van de Protestantse Kerk verminderden 40 tot 75 procent van de Indische-Nederlanders de kerkbezoeken tijdens het eerste jaar na aankomst. Volgens het onderzoek van Kwik bezocht 20 procent van de ondervraagden de Protestantse Kerk regelmatig.¹¹³ Een aantal leden verbrak het contact zelfs totaal. Er waren verschillende redenen waarom repatrianten geen contact meer zochten met de protestantse gemeenschap. Ten eerste was het niet ongewoon om in het eerste jaar een aantal keer van woonplaats te veranderen, waardoor de verbinding met de gemeenschap minder werd. Bovendien voelden repatrianten zich na aankomst niet meer thuis in de protestantse gemeenschap of waren ze reeds in Nederland niet actief lid. Anderzijds, bleef 95 procent wel actief lid van de katholieke gemeenschap. Volgens R.A. Simons kan deze ontwikkeling in verband worden gebracht met het feit echtparen binnen de katholieke gemeenschap getrouwd moesten zijn voorts de kerk hen zou sponsoren. In Nederland stonden pasgetrouwde echtparen al vanaf oudsher dicht bij de Katholieke Kerk. Deze traditie bleef voortbestaan in de Verenigde Staten.¹¹⁴

¹⁰⁹ Tajuddin, 'From Brown Dutchmen to Indo-Americans', 361.

¹¹⁰ Kwik, *The Indos in Southern California*, 89-90.

¹¹¹ Rijkschroeff, *Een ervaring rijker*, 63-66.

¹¹² Kwik, *The Indos in Southern California*, 89.

¹¹³ Ibidem, 93.

¹¹⁴ Simons, *Problems of Dutch Nationals*, 53-54.

Huisvesting

Het loon was in de eerste jaren veelal niet toereikend om betere huisvesting te krijgen. Uit de interviews kwam ook naar voren dat families met meer dan twee kinderen grotere moeilijkheden kende om huisvesting te vinden.¹¹⁵ Ongeveer 20 procent van de repatrianten beschikten binnen vijf jaar over een eigen woning. Uit interviews afgenomen tussen 1986 en 1988 bleek dat dit percentage toegenomen was tot 75 procent.¹¹⁶

Taalgebruik

Zoals eerder vermeld was de kennis van het Engels bij aankomst bij een relatief grote groep repatrianten niet optimaal waardoor het Nederlands de hoofdtal was in de huiselijke kring. De kinderen waren daarentegen beter in staat om de Engelse taal te leren aangezien zij Engels gebruikten op school. Het onderzoek van B.R. Rijkschroeff, dat uit 1989 dateert, constateerde dat ongeveer 30 jaar na de migratie het merendeel nog steeds Nederlands met Maleisische woorden gebruikte.¹¹⁷ Voor mannen was de werkplek de voornaamste leerschool. Voor vrouwen was het Engels op televisie en het Engels van (schoolgaande) kinderen of burens de manier om de taal te leren.¹¹⁸ Een andere manier om de Engelse taal te leren was met behulp van Amerikaanse boeken of tijdschriften. Uit de enquêtes blijkt dat 84 procent van de ondervraagden in de Midwest Amerikaanse literatuur las, tegenover 74 procent in Los Angeles.¹¹⁹ Het gebrek aan Nederlandse boeken en tijdschriften zou hier een verklaring voor kunnen zijn.

Het gezinsleven

Al eerder is vermeld dat het niet altijd makkelijk was om de juiste positie op de arbeidsmarkt te verkrijgen. Met als gevolg dat het salarisniveau, zeker in de eerste jaren, tegenviel. In de meeste families was de man de kostwinner en zorgde de vrouw voor huishouden en kinderen. Een derde van de Indisch-Nederlandse vrouwen had een betaalde baan. Ook de opkomende emancipatie van de vrouw was een reden om te werken. De zorg voor kinderen werd daardoor

¹¹⁵ Ibidem, 50-51.

¹¹⁶ Rijkschroeff, *Een ervaring rijker*, 68-69.

¹¹⁷ Ibidem, 71-72.

¹¹⁸ Simons, *Problems of Dutch Nationals*, 45.

¹¹⁹ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr.2514.

in veel gevallen een nieuw probleem.¹²⁰ Deze kenmerken, samen met eerdergenoemde onderwerpen zoals de taalachterstand, problemen met huisvesting en moeilijkheden om zich aan te passen in de Amerikaanse samenleving, zorgden voor spanningen binnen de familie. Toch is er uit eerder onderzoek gebleken dat deze kwesties een positieve uitwerking hadden op het gezin. Het merendeel van de repatrianten kenden een sterke familieband waarin wederzijds overleg belangrijk was.¹²¹ Kwik concludeerde dat maar 4 procent van de onderzochte repatrianten gescheiden is. De voornaamste reden dat de relatie tussen Nederlands-Indische echtparen zo sterk was, is volgens haar te danken aan hindernissen in zowel Indonesië, als in Nederland en in Amerika. De band was hierdoor sterker geworden. Bovendien keurden van oudsher veel Indisch-Nederlandse gezinnen een echtscheiding af.¹²²

Betreffende het staatsburgerschap had 65 procent nog geen officiële Amerikaanse documenten aangevraagd in 1974. De onderzochte personen twijfelden of ze voor altijd in de VS zouden blijven. Voornamelijk de vrouwen wilden hun Nederlandse paspoort behouden, met als reden dat er eventueel wat zou kunnen gebeuren met de partner en dat ze dan naar Nederland konden gaan. De oudere groep repatrianten vond het belangrijk hun Nederlanderschap te behouden omdat de pensioen voordelen aantrekkelijker waren in Nederland dan in de Verenigde Staten. Voormalig militairen moesten zelfs Nederlands blijven wilden ze beroep kunnen doen op pensioen.¹²³

Volgens de resultaten uit de enquêtes van 1963 en 1964 was de emigratie voor 80 procent van de repatrianten in Chicago meegevallen. Alhoewel het percentage redelijk hoog was, stond 16 procent negatief tegenover hun besluit te migreren, 4 procent had overeenkomstige verwachtingen. In Los Angeles was daarentegen 76 procent positief gestemd over het vertrek vanuit Nederland, toch beschreef maar 3 procent dat het tegen was gevallen. Bij de overige 12 procent waren de verwachtingen gelijk aan de werkelijkheid. Over het algemeen voelde 89 procent zich al in 1964 ingeburgerd in de regio van Californië. In de regio van Chicago was dit 25 procent. Dit kan verklaard worden uit het feit dat het onderzoek in de Midwest een jaar eerder was gedaan dan in Californië. De repatrianten in Californië

¹²⁰ Kwik, *The Indos in Southern California*, 84-85.

¹²¹ Rijkschroeff, *Een ervaring rijker*, 72-77.

¹²² Kwik, *The Indos in Southern California*, 85.

¹²³ *Ibidem*, 94.

hadden daarom meer tijd om zich 'in te burgeren' in de maatschappij. Toch bleek, nadat de ondervraagden waren aangekomen dat 12 procent van de respondenten niet meer geïnteresseerd zou zijn in de migratie als ze van tevoren hadden geweten hoe het leven zou worden. 84 procent stond overigens nog steeds positief tegen het besluit Nederland te verlaten voor Californië. In Chicago was dit percentage lager, 76 procent was positief gestemd over de keus voor migratie.¹²⁴

2.7. Conclusie

Uit de literatuur blijkt dat een aantal factoren belangrijk zijn geweest voor de betrokkenheid van de Nederlandse overheid bij het emigratiebeleid. De spanningen tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, de angst voor werkloosheid en overbevolking en de herinnering aan de jaren dertig waren voor het merendeel van de migranten redenen om Nederland te verlaten. Het nationale belang van Nederland omtrent de juridische status van Indische-Nederlanders is tevens een factor dat wordt uitgelicht in de literatuur. De Nederlandse overheid vreesde dat de 8 á 9 miljoen personen aanspraak zouden doen op hun Nederlanderschap. Dit zou betekenen dat deze 'Nederlanders' allemaal terug konden keren naar Nederland. Tevens komt ook de factor van het schuldgevoel benadrukt; de voorwaarden om terug te keren voor de spijtoptanten werden steeds ruimer. Ook verliep de integratie van de repatrianten niet als gewenst. Ze moesten zich vestigen in geïsoleerde gebieden en ze bekleedden lagere functies dan in Nederlands-Indië. Bovendien was er tijdens de jaren veertig en vijftig in Nederland weinig plaats voor 'andersdenkenden'. Tevens ligt het accent op de nazorg van de repatrianten in de Verenigde Staten. Vlak na de looptijd van de Pastore-Walter Act heeft de emigratieattaché een enquête gehouden over de ervaringen in de Verenigde Staten om te toetsen of ze tevreden waren in hun nieuwe thuisland. Deze factoren verklaren dus waarom de Nederlandse overheid betrokken was bij de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act.

¹²⁴ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514.

3. Wie bemoeide zich met de emigratie

In dit hoofdstuk wordt de betrokkenheid van Nederlandse overheid, de Amerikaanse overheid en niet overheidsinstanties betreffende de naoorlogse migratie toegelicht. Bovendien wordt de theorie gekoppeld aan de actoren.

3.1. De Nederlandse overheid

Het Nederlandse overheidsbeleid voelde zich meer verantwoordelijk voor de directe zorg voor emigranten na de Tweede Wereldoorlog dan voor 1945. Het beleid veranderde dus van een passief emigratiebeleid naar een actief emigratiebeleid. Het werd steeds nadrukkelijker gestimuleerd om Nederland te verlaten voor overzeese gebieden.

Binnenland

De Landverhuizingswet uit 1936 werd ingevoerd in een periode dat de emigratie afnam door de recessie, desondanks werd erop gerekend dat de bevolkingsgroei zou toenemen en daarmee de werkloosheid zou stijgen. De wet uit 1936 werd opgesteld voor het belang van de individuele migrant en het bedrijfsleven. De minister van Sociale Zaken moest de wet uitvoeren en was verantwoordelijk voor de organisatorische taken. Hij werd daarbij geassisteerd door de diverse commissies. De nazorg werd echter geregeld door de consulaire dienst in het ontvangende land. De consulaire posten werden voorzien van persoonsgegevens van de migranten voor vertrek. Op deze passagierslijsten stonden diverse persoonlijke gegevens en het laatste adres in Nederland. Op deze manier kon de migrant contact houden met familie en vrienden in Nederland.¹²⁵

Door de toenemende naoorlogse migratie werd de Landverhuizingswet in 1936 aangevuld met de Wet op de organen voor emigratie uit 1952. De samenwerking tussen de overheidsinstellingen en particuliere organisaties moest worden bevorderd. De minister van Sociale Zaken bleef verantwoordelijk voor financiën. De Nederlandse Emigratiedienst (NED) werd in 1952 opgericht en zou de Stichting Landverhuizing Nederland geheel overnemen. De

¹²⁵ Van Faassen, 'Polder en emigratie', 67.

N.E.D behandelde de aanmelding en selectie en was verantwoordelijk voor de voorlichting voor de aspirant-emigranten. Bovendien stelden ze de emigratiedossiers op.¹²⁶

Omdat het consulaat in Los Angeles in direct contact stond met de Nederlandse Emigratie Dienst, is het relevant om dit orgaan nader toe te lichten. De NED bestond uit drie afdelingen: Algemene Zaken, Voorlichting en Voorbereiding en Uitvoering Emigratie. De afdeling Algemene Zaken werd verantwoordelijk gehouden voor de financiële administratie, juridische taken en de interne organisatie. Voorlichting en Voorbereiding richtte zich op de opleidingen, trainingen voor de medewerkers. Bovendien zorgde de instantie de voorlichting voor de aspirant-emigranten in heel het land, zowel op lokaal als nationaal niveau. De afdeling Uitvoering Emigratie was voor de buitenlandse posten de belangrijkste instantie. Deze afdeling stond in contact wel de Nederlandse emigratiedienst in het buitenland en met de immigratieattachés in Den Haag. Deze attachés waren direct aansprakelijk voor de selectie van de aspirant-emigranten. Ook waren ze verantwoordelijk voor het vervoer en de subsidiëring. Een ander onderdeel was het bureau Antecedentenonderzoek. Dit orgaan was verantwoordelijk voor onderzoek naar de antecedenten van aspirant-emigranten en stond in nauw contact met het ministerie van Justitie en de Binnenlandse Veiligheidsdienst. Het Rijksreclasseringsbureau stelde rapporten op betreffende ‘verklaring van toestemming’. Deze waren nodig om Nederland te verlaten. Als de verklaring negatief was, werd er in veel gevallen contact opgenomen met de emigratieattachés in het buitenland om alsnog toestemming te krijgen.¹²⁷

Een ander orgaan waren de gewestelijke arbeidsbureaus. Deze arbeidsbureaus dienden als openbare aanmeldingskantoren voor aspirant-emigranten. Deze waren niet vertegenwoordigd door kerkelijke en/of particuliere instanties. Aspirant-emigranten die zich niet verbonden voelden met de overige instanties kregen de keus om via deze bureaus zich aan te melden voor migratie.¹²⁸

Buitenland

In de Landverhuizingswet was vastgelegd dat het ministerie van Buitenlandse Zaken verantwoordelijk was voor Nederlanders in het buitenland. Toch werden de taken omtrent de

¹²⁶ Ibidem, 67-69.

¹²⁷ Ibidem, 105-108.

¹²⁸ Ibidem, 113-114.

migratie grotendeels door het ministerie van Sociale Zaken uitgevoerd. Van oudsher waren er al diverse attachés gevestigd in de overzeese gebieden; de marine-, militaire of landbouwattachés. Het ministerie van Sociale Zaken stelde nieuwe attachés aan: de emigratieattachés. Deze attachés werden ondergebracht bij de diplomatieke posten in de ontvangende landen. Hierdoor werd de nazorg van de emigrant deels opgevangen door het ministerie van Buitenlandse Zaken en deels door het ministerie van Sociale Zaken. In de gebieden waar geen emigratieattachés bestonden, was de Buitenlandse Dienst van Buitenlandse Zaken aansprakelijk. De ambassadeurs waren eindverantwoordelijke voor de emigratieattachés. De emigratieattachés hadden in grotere gebieden meestal nog een vertegenwoordiging elders in het land, deze was dan gevestigd in de consulaten. De emigratieattaché was verantwoordelijk voor deze afdelingen binnen de consulaten. Tevens waren er ook emigratieambtenaren, de zogenoemde ‘field-workers’, assistent attachés en adjunct-attachés in dienst.¹²⁹ Omdat de medewerkers van de emigratieattaché in Los Angeles in het gebouw van het consulaat zaten worden beide begrippen gebruikt. Met het consulaat in Los Angeles wordt dus tevens de emigratieattaché bedoeld en andersom. Ook de benoeming van de medewerkers kon verwarring wekken. Zo was er het hoofd van het migratieattaché maar ook de consul van de migratieattaché.¹³⁰ De Nederlandse consul-generaal in Australië, die officieel onder de ambassade behoorde, heeft bijvoorbeeld ook invloed gehad betreffende het opnemen van migranten in het land.¹³¹ De taken liepen binnen de buitenlandse organen dus door elkaar.

Contact onderhouden met de emigranten en de immigratieautoriteiten was de belangrijkste taak van deze attachés. Bovendien waren ze verantwoordelijk voor informatie over de vestigingsmogelijkheden en gaven ze nazorg. De nazorg bestond uit diverse elementen. Zo werd er hulp aangeboden bij transport, overplaatsing en het vinden van huisvesting en werk. Uit eerder onderzoek is tevens gebleken dat migranten contact zochten over moeilijkheden met de (Engelse) taal en heimwee. Tevens zochten consulaire medewerkers zelf contact op met de migrant om te inventariseren hoe het ging en wat de

¹²⁹ Ibidem, 111-113.

¹³⁰ Dit komt uit de emigrantendossiers naar voren, zie: Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid: Emigratievertegenwoordiging in het Buitenland, nummer toegang 2.15.69, inventarisnummer 106-124.

¹³¹ R.E. van Ditzhuyzen (ed), *Tweehonderd jaar ministerie van Buitenlandse Zaken* (Den Haag 1998) 137.

status was van de problemen.¹³² De eerste vijf jaar viel de nazorg onder het ministerie van Sociale Zaken. Na vijf jaar werd de hulpverlening overgenomen door het ministerie van Buitenlandse Zaken omdat na vijf jaar naturalisatie in veel gevallen mogelijk werd. Uit eerder onderzoek blijkt echter dat deze verschuiving niet duidelijk was. In 1953 had de consul-generaal te Sydney H.J. Levelt al voorzien dat dergelijk onduidelijk beleid zou leiden tot conflicten binnen de lagere emigratie- en consulaire ambtenaren. Hij attendeerde de ambassadeur in Canberra erop om de instructie voor de emigratieattachés te verduidelijken.¹³³ Uit archiefmateriaal van het consulaat in Los Angeles blijkt tevens dat er taken van elkaar werden overgenomen: *'Weliswaar is mij bekend dat de zorg voor emigranten die langer dan vijf jaar in het immigratieland verblijven in handen is van het consulaire apparaat, doch aangezien zowel de Consul-Generaal als de consul van dit consulaat-generaal op dat ogenblik niet aanwezig waren, heb ik gemeend de vrouw en meneer M. moeten ontvangen.'*¹³⁴ De consul voor emigratiezaken had bij dit voorbeeld dus de taken van de consulaire medewerkers overgenomen.

In 1957 werkten er 77 personen op de attachés over de gehele wereld. Dit was exclusief lokale ondersteunende medewerkers. De afname van het personeel na 1957 was een gevolg van bezuinigingen. Hierdoor werden er ook een aantal emigratieattachés gesloten of werden ze samengevoegd met de landbouwattachés. Uit archiefmateriaal blijkt dat de emigratieattachés in de VS wel bleven bestaan, hierop zal later in het onderzoek teruggekomen worden. De emigratieattaché in Australië had 25 personen als personeel en was daarmee het buitenlandse grootste overheidsorgaan wat zich gespecialiseerd had in emigratie. Canada stond op een tweede plek met 14 medewerkers. Daarna volgden de emigratieattachés in Nieuw-Zeeland, Brazilië en Zuid-Afrika.¹³⁵

3.2. De Amerikaanse immigratiebeleid voor de Refugee Relief Act

Sinds de Amerikaanse Vreemdelingenwet uit 1924 was er een quotum voor Nederland ingesteld van 3153 visa per jaar. Dit getal was gebaseerd op het aantal Nederlanders dat zich

¹³² Schalekamp, *Aankomst in het Paradijs*, 86.

¹³³ Van Faassen, *'Geregistreerde emigrantenlevens'*, 24.

¹³⁴ NL-HaNA, SZW / Emigratievertegenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 112-124. Om privacy redenen is alleen het initiaal overgenomen.

¹³⁵ Van Faassen, *'Polder en emigratie'*, 112-133.

in de Verenigde Staten had gevestigd tijdens de jaartelling in 1920. 2 procent van het totale aantal Nederlanders in de VS in dat jaar kon recht krijgen op een visa. Het quota werd in de eerste jaren na de oorlog niet gehaald. Er waren namelijk onvoldoende sponsors te vinden en er was onvoldoende capaciteit op schepen om de migranten te vervoeren. Aspirant-emigranten werden verplicht om een *affidavit of support* te overleggen voordat ze toegang kregen tot een Amerikaans visum. Wie een *affidavit of support* had, kon rekenen op financiële steun van een organisatie of een persoonlijke relatie.¹³⁶

De democratische senator Walter was een sleutelfiguur bij de invoering van de nieuwe Amerikaanse immigratiewetgeving. De Walter-McCarren-wet uit 1953 stelde eveneens dat de nationale herkomst van immigranten bindend was om een Amerikaans visum te krijgen, dus het land van geboorte was leidend en niet de nationaliteit. Dit was uiteraard nadelig voor de Indische bevolking die zich wilde vestigen in het land. Er werden maximaal honderd visa uitgegeven voor migranten die uit Indonesië vertrokken. Dit was inclusief de Nederlandse bevolking die in Indonesië was geboren. Senator Walter wilde met deze wet voorkomen dat communisten zich zouden vestigen in Amerika. De Walter-McCarren-wet stelde dat de binnenlandse veiligheidsdiensten meer bevoegdheden zouden krijgen om communistische aanhangers op te sporen. President Truman benadrukte met deze wet de angst voor de Aziatische vreemdeling. Hij was tegen de xenofoben eigenschappen van deze wet. De wet was gebaseerd op ras, wat tegenstrijdig was met het gedachtegoed tijdens de Koude Oorlog. De VS waren immers de internationale leiders van de democratie.¹³⁷ De Sovjet-Unie maakte gebruik van dit element: koos men voor kapitalisme dan koos men voor discriminatie. Het communisme was gebaseerd op gelijkheid. Truman probeerde daarom het immigratiebeleid *inclusive* te maken voor mensen met alle achtergronden en kleuren.¹³⁸ Echter werd zijn veto ondermijnd door de vele beschermers van het 'vrije westen'. De angst voor de Aziatische vreemdeling was overigens geen nieuw kenmerk in het Amerikaanse immigratiebeleid. Al sinds de negentiende eeuw was er uitsluiting van Aziatische immigranten. Dit veranderde geleidelijk na 1943, toen de immigratiequota van immigranten met een Chinese nationaliteit werd verhoogd naar 105 personen per jaar.¹³⁹ Het immigratiebeleid werd echter verruimd

¹³⁶ Willems, *De Uittocht*, 254

¹³⁷ Wolgin, 'Beyond National Origins', 34.

¹³⁸ Borstelmann, *The Cold War and the Color Line*, 47.

¹³⁹ Wolgin, 'Beyond National Origins', 8

met de invoering van de Refugee Relief Act in 1953. Dit zal worden toegelicht in het volgende hoofdstuk.

3.3. De religieuze organisaties

De religieuze organisaties werden tijdens de naoorlogse periode steeds meer betrokken bij de emigratie naar overzeese gebieden. De Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond werd in 1949 de Katholieke Centrale Emigratie Stichting (KCES).¹⁴⁰ De Christelijke Emigratie Centrale (CEC) was opgericht in 1938 om de samenwerking met de overheid en andere instanties omtrent migratie te bevorderen.¹⁴¹ De Algemene Emigratie Centrale, opgericht in 1953, was een organisatie waarin diverse instanties vertegenwoordigd waren, waaronder het BEGI.

De katholieke organisaties waren ervan overtuigd dat het vertrek naar katholieke gebieden de minst gevaarlijke oplossing was voor de werkloosheid en de gevreesde overbevolking. Bovendien zou het vertrek van katholieke onderdanen naar buitenlandse gebieden de kerk vergroten; zij konden immers optreden als missionarissen.¹⁴² Binnen de Gereformeerde Kerk veranderde tevens de visie op migratie. Een speciale commissie voor de migratie naar Canada werd opgericht in 1949 om de leden in Canada bij elkaar te houden en zodoende geen leden te verliezen. Er werd van de migranten verwacht dat zich in gebieden zouden vestigen waar een soortgelijke kerk was.¹⁴³ Kerken en andere religieuze organisaties speelden tevens een belangrijke rol bij de nazorg van migranten. Met hulp van de religieuze gemeenschap kon sociale en economische assistentie worden verleend. In een nieuw en vreemd land hadden ze direct een achterban die hulpverlening kon bieden bij problemen.¹⁴⁴

Het effect van de verzuiling in Nederland kwam duidelijk naar voren bij de aanmeldingsorganen om te migreren. Aspirant-emigranten konden zich niet alleen bij openbare aanmeldingskantoren aanmelden voor emigratie, ook de particuliere instanties

¹⁴⁰ Koops, *Dynamiek van een emigratie cultuur*, 142.

¹⁴¹ Idibem, 99.

¹⁴² Koops, *Dynamiek van een emigratiecultuur*, 142-143.

¹⁴³ Betsy Boer, *Die Hollanders zijn Gek! Identiteit en integratie van bevindelijk gereformeerden in Canada* (Amsterdam 2008) 30.

¹⁴⁴ C. Hirschman, 'The Role of Religion in the Origins and Adaptation of Immigrant Groups in the United States', *International Migration Review* 38:3 (2006) 1206-1233, 1207.

speelden een rol. Volgens een wet, aangenomen in 1952, waren er zes organisaties gemachtigd om aanmeldingen te verwerken: de Algemene Emigratie Centrale (AEC), de Christelijke Emigratie Centrale, de Katholieke Centrale Emigratiestichting, de Gereformeerde Stichting, Rijksarbeidsbureaus en de Nederlandse Zuidafrikaanse Vereniging. Zoals de naam van de laatste vereniging aangeeft was deze centrale op de migratie naar Zuid-Afrika gericht. In 1954 had de KCES twaalf aanmeldingskantoren, de AEC 7 en de CEC 25.¹⁴⁵ Alle organisaties samen hadden samen een netwerk van 300 aanmeldingskantoren verspreid over Nederland. Alle aanmeldingen werden doorgestuurd naar de Nederlandse Emigratie Dienst en daar verder behandeld.¹⁴⁶

Ook tijdens de overtocht organiseerden de kerken hun eigen diensten, die verzorgd werden door boordpredikanten. In het bestemmingsland hadden religieuze organisaties ook hun eigen maatschappelijk werkers, de zogenoemde 'fieldmen' en missionarissen om de migranten binnen de kerk te houden. Deze 'fieldmen' waren belangrijk voor werving van religieuze instanties en promootte de Nederlandse migranten in overzeese gebieden. Bovendien beïnvloedden de 'fieldmen' van de protestantse gemeenschap waar Nederlandse migranten zich uiteindelijk zouden vestigen. En moesten zij de migranten (maatschappelijk) ondersteunen na aankomst.¹⁴⁷ Waar de 'fieldmen' van de Protestantse Kerk waren gefocust op de Nederlandse migranten, ontvingen de katholieke medewerkers migranten uit verschillende landen.¹⁴⁸ Overigens waren er nauwelijks katholieke 'fieldmen' in de VS, wat consequenties had voor de werving en promotie van katholieke migranten. Tot 1953 was het percentage katholieke migranten laag geweest. Dit veranderde na de invoering van de Pastore-Walter Act. Door het hoge percentage katholieke repatrianten werd pater J. Kartens assistent-bisschoppelijk commissaris bij de National Catholic Welfare Conference. Twee jaar later in 1958 werd pater J. Trum vervangen voor Kartens met als doel zoveel mogelijk katholieken in de Verenigde Staten te krijgen.¹⁴⁹

3.4. Conclusie

¹⁴⁵ Koops, *Dynamiek van een emigratiecultuur*, 196.

¹⁴⁶ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2558.

¹⁴⁷ Koops, *Dynamiek van een emigratiecultuur*, 344.

¹⁴⁸ *Ibidem*, 258.

¹⁴⁹ *Ibidem*, 284.

De Nederlandse overheid richtte verschillende organisaties op om de emigratie te reguleren. Vanuit een *governance* perspectief waren dus diverse overheidsinstanties betrokken bij de implementatie en uitvoering van het naoorlogse migratiebeleid. Vanuit de literatuur kan tevens geconcludeerd worden dat de nazorg van de migranten werd gestimuleerd door middel van diverse attachés en consulaire posten. Een factor waarom de Amerikaanse overheid betrokken was bij de immigratiewetgeving was de internationale spanning door de Koude Oorlog. De binnenlandse discussie omtrent het immigratiebeleid was gericht op de communistische ideologie van gelijkheid. Dit stond haaks op het quota systeem wat de Verenigde Staten hanteerden. De selectie van migranten was dus tevens een belangrijke factor voordat de Pastore-Walter Act werd uitgevoerd. De religieuze organisaties hadden ook hun eigen belangen om betrokken te zijn tijdens de naoorlogse emigratie. De migranten konden bijvoorbeeld als missionaris worden ingezet en de continuïteit werd gewaarborgd door middel van nazorg.

4. De uitvoering van de Pastore-Walter Act

De Pastore-Walter Act werd in 1958 ingevoerd. Het eerste deel van dit hoofdstuk analyseert de introductie van de Pastore-Walter Act. Het tweede deel onderzoekt het aandeel van de voluntary agencies. De twee belangrijkste voluntary agencies waren, zoals gezegd, de Church World Service en de National Catholic Welfare Conference, deze instanties worden vervolgens geanalyseerd. Bovendien waren er ook de zogenoemde ‘ambassade-gevallen’. Het laatste deel geeft een overzicht van alle betrokken organisaties in zowel Nederland als de Verenigde Staten.

4.1. De Pastore-Walter Act

De Refugee Relief Act uit 1953 accepteerde 15.000 etnische-Nederlanders bovenop het normale quotum, zoals de wet het formeel beschreef. Bovendien kregen 2.000 naaste bloedverwanten van reeds geëmigreerde Nederlanders de mogelijkheid om vóór 1957 een immigratievisum te krijgen bovenop het quotum.¹⁵⁰ In de wet was de term ‘vluchteling’ in eerste instantie bedoeld om de slachtoffers van de watersnoodramp in 1953 een visa te verlenen, voornamelijk voor de Zeeuwse boeren. Echter was heel de Nederlandse economie getroffen door de ramp en was het land nog herstellende van de oorlog in Europa maar ook van het conflict in Azië. De migratiestroom van Nederland naar de oude koloniën was immers gestopt waardoor de bevolkingsdruk toenam.¹⁵¹

Deze ontwikkelingen waren redenen voor de Nederlandse overheid om de Amerikaanse term ‘vluchteling’ te verruimen. Hiermee bedoelden ze dat de Indische-Nederlanders in feite ook vluchtelingen waren. Nog steeds werd de omschrijving ‘etnische-Nederlanders’ aangehouden. De discussie werd echter wel aangewakkerd of personen die slachtoffer waren van vervolging, een natuurramp of militair ingrijpen binnen de wet zouden vallen. Een voorwaarde was dat deze aspirant-migranten hun land moesten ontvluchten en nog geen vaste verblijfplaats hadden.¹⁵² De Indische-Nederlanders konden dus als ‘displaced

¹⁵⁰ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr.2514, Jaarverslag 1955.

¹⁵¹ Willems, *De Uittocht*, 254

¹⁵² Ibidem, 254-256.

persons' worden gezien. Hierdoor stond er ruimte voor de repatrianten om, in plaats van de Zeeuwse boeren, een nieuw bestaan op te bouwen in Amerika.¹⁵³

De Indische-Nederlanders die getroffen waren door de Japanse bezetting en in Indonesië waren geboren konden een Amerikaans visum krijgen, mits ze twee Nederlandse grootouders hadden. Op die manier werd de term 'etnische-Nederlander' verruimd. De toelatingseisen bleven echter hoog. Zo werden de aspirant-emigranten gescreend via hun kerkelijke genootschap of ze wel als betrouwbaar bekend stonden en of ze geen lid waren van twijfelachtige organisaties. Deze voorwaarden werden door de Amerikaanse consulaten in Nederland gecontroleerd met behulp van diverse instanties van de Nederlandse overheid, zoals het ministerie van Justitie en bij de binnenlandse veiligheidsdiensten. Dit had als gevolg dat de aanvragen vertraagd werden waardoor de animo voor visumverzoeken afnam. In 1958 waren er nog maar 187 aanvragen goedgekeurd. Dit proces veranderde vanaf 1957, tijdens het tweede termijn van de Refugee Relief Act. De Nederlanders werden internationaal erkend als slachtoffers van het oorlogsgeweld in Indonesië. Waar senator Walter in 1953 actievoerde tegen een ruimere immigratiewetgeving, werd hij tijdens deze periode een sleutelfiguur vóór flexibele maatregelen. Hij ervoor heeft gezorgd dat het aantal openstaande visumtoelatingen werden behouden. Bovendien waren de onderhandelingen gestart die 15.000 extra visa zouden bieden.¹⁵⁴

De aanloop naar de Pastore-Walter Act moet samen gezien worden met verschillende gebeurtenissen. De discussie over de term 'vluchteling' werd versterkt door de Hongaarse slachtoffers van het communistische regime. Zij hadden in 1956 hun huis en woonplek moeten verlaten door de communistische regering.¹⁵⁵ Voor de Amerikaanse regering was de verruiming van het immigratiebeleid met de Refugee Relief Act de manier om de 'harten te stelen' voor diegene die ten prooi zouden vallen onder het communistische bewind.¹⁵⁶ Dit openende deuren voor de Indische-Nederlanders die in feite ook waren verdreven door de Indonesische binnenlandse conflicten. Bovendien had de VS druk uitgeoefend op Nederland om de soevereiniteit van Indonesië te erkennen. Het beleid van Soekarno naar de (Indisch-

¹⁵³ Dewulf, 'De stem van de Nederlands-Indische gemeenschap', 22

¹⁵⁴ Willems, *De Uittocht*, 257

¹⁵⁵ Ididem, 257.

¹⁵⁶ Wolgin, 'Beyond National Origins', 152.

)Nederlandse inwoners en bedrijven tijdens de jaren vijftig in Indonesië is tevens doorslaggevend geweest om het immigratiebeleid te verruimen voor repatrianten.¹⁵⁷

De Pastore-Walter Act werd in 1958 ingevoerd. Met deze wet werden er 3136 extra visa uitgeven, bovenop het normale aantal van eveneens 3136. De aantallen werden berekend per hoofd van een gezin. Echtgenoten en minderjarige, ongehuwde kinderen (inclusief stief- en pleegkinderen) mochten mee op één visum, mits ze gezamenlijk vertrokken.¹⁵⁸ Het kwam er dus op neer dat er ongeveer 100.000 personen extra kans maakten om te migreren naar de Verenigde Staten.¹⁵⁹ Er waren wel een aantal toelatingseisen¹⁶⁰:

1. De repatriant moest de Nederlandse nationaliteit hebben
2. De repatriant moest een vaste woonplaats gehad hebben in Indonesië
3. De repatriant moest na 1 januari 1949 Indonesië hebben verlaten
4. De repatriant moest op het moment van ondertekening van de wet in Nederland gevestigd zijn
5. Op het moment van aanmelding mocht er geen visum onder de normale quotumregeling beschikbaar zijn

Formeel waren er geen eisen gesteld aan de etnische oorsprong van de emigrant. Toch werd er in de selectienormen voor de aanmeldingskantoren beschreven dat de aspirant-emigrant een niet te Indonesisch uiterlijk mocht hebben en dat het Amerikaanse consulaat in Nederland het noodzakelijk vond om informatie van de aspirant-emigranten te winnen uit Indonesië. Uit vertrouwelijke bronnen is gebleken dat de Amerikaanse staat had gehoopt dat maximaal 10 procent van het aantal visumaanvragen 'gemengd bloed' zouden hebben.¹⁶¹ Uit een circulaire briefwisseling tussen zowel Dr. Ir. A.S. Tuinman (hoofd van de Emigratie-Attaché bij de ambassade te Washington), Haveman en de plaatsvervangend commissaris voor de Emigratie J.A.U.A. van Grevenstein, bleek dat er enige onduidelijkheid was wat er werd bedoeld met 'gemengd bloed'. Uiteindelijk werd de uitspraak dat er maximaal 10 procent van de visumaanvragen 'gemengd bloed' zouden mogen hebben ontkracht. Wel moesten de personen voor minstens 50% zuiver Nederlands bloed hebben en werd er vanuit Nederlandse

¹⁵⁷ Willems, *De Uittocht*, 257.

¹⁵⁸ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2558.

¹⁵⁹ Willems, *De Uittocht*, 258.

¹⁶⁰ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2558.

¹⁶¹ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2558.

zijde ernaar gestreefd mensen te selecteren die zich makkelijk zouden kunnen aanpassen aan de Amerikaanse samenleving.¹⁶² Er mochten geen moeilijkheden ontstaan bij de assimilatie van de repatrianten in de VS. Er werd hierop gewezen omdat er minder gunstige ervaringen waren met de Hongaarse vluchtelingen. Zij waren ook als een speciale groep toegelaten en daarbij kregen ze bijzondere belangstelling van het Congres. Bovendien werd er door de Amerikaanse Consul-Generaal in Rotterdam, de heer R.E. Wilson, opgemerkt dat er praktisch geen hoger geschoolde gerepatrieerden waren die zich hadden aangemeld voor het programma. Er waren aanwijzingen dat hoger opgeleiden een voorkeuspositie hadden bij het consulaat.¹⁶³

Zoals eerder vermeld moesten de repatrianten zich aanmelden bij één van de aanmeldbureaus. Hier vond de eerste selectie plaats. Vanuit daar werden de formulieren doorgestuurd naar de NED. De NED verstuurde ze op zijn beurt naar de Amerikaanse Consulaat-Generaal in Rotterdam. Het consulaat was verantwoordelijk om de repatriant te accepteren of te weigeren.¹⁶⁴

Tijdens de eerste termijn van de Pastore-Walter Act waren er in totaal 8906 repatrianten geëmigreerd naar de VS. Deze wet zou oorspronkelijk tot 1960 gelden. Maar door de gunstige aanpassing van de gerepatrieerden die eerder in de Amerika waren aangekomen¹⁶⁵ en door een lobby van zowel senator Pastore en senator Walter was het mogelijk om de wet met een tweede termijn te verlengen. Het laatste visum werd uitgegeven op 29 juni 1962. Tijdens het tweede termijn waren de zogenoemde spijtoptanten in de meerderheid. Zoals eerder uitgelicht is, werd de laatste migratiegolf van Indonesië naar Nederland, tussen 1957 en 1963, gedomineerd door deze spijtoptanten.¹⁶⁶

4.2. De Voluntary Agencies

De migratie van Nederland naar de VS werd onderverdeeld in twee categorieën. De eerste categorie was de emigratie onder de Immigration and Nationality Act. Hierbij ging het

¹⁶² NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. Aan Dr. Ir. A.S. Tuinman van de plv. Commissaris voor de Emigratie mr. J.A.U.A. van Grevenstein 2-12-1958.

¹⁶³ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2558.

¹⁶⁴ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2558.

¹⁶⁵ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1960.

¹⁶⁶ Willems, *De Uittocht*, 258.

voornamelijk om familieleden en kennissen van reeds gevestigde Nederlanders. Deze aspirant-emigranten moesten gesponsord worden door persoonlijke contacten in Amerika. De tweede categorie waren de emigranten die onder de speciale programma's Nederland konden verlaten. De voluntary agencies namen de taken als sponsor bij deze groep op zich.¹⁶⁷ Al voor de Pastore-Walter Act, tijdens de Refugee Relief Act, waren voluntary agencies belangrijk bij het verkrijgen de *assurance*-formulieren. Tijdens deze periode waren de Church World Service en de National Catholic Welfare Conference de belangrijkste organisaties. De United HIAS Service was een kleinere organisatie die de Joodse bevolking hielp bij het vertrek naar de Verenigde Staten. Deze organisatie had echter geen assistentie nodig van de Nederlandse overheid. De International Social Service was ook bevoegd om migranten te sponsoren. Echter verkeerde ze in financiële problemen waardoor het aantal gesponsorde migranten minimaal was.¹⁶⁸ Ook de samenwerking met Calvinist Resettlement Service viel tegen. Deze organisatie achtte het niet nodig om versterking te krijgen van haar kerk in Nederland en wilde geen dossiers aannemen van andersdenkenden.¹⁶⁹ Uit archiefmateriaal blijkt dat er tijdens de eerste periode van de Pastore-Walter Act de Calvinist Resettlement Service maar 13 dossiers zou moeten verwerken.¹⁷⁰ Doordat de assistentie van de United HIAS Service, de International Social Service en de Calvinist Resettlement Service naar genoeg nihil waren, bleven de twee belangrijkste organisaties over: de Church World Service en de National Catholic Welfare Conference.

De relatie tussen de migrant en de voluntary agency was, al voor de Pastore-Walter Act, niet optimaal. Volgens ervaringen tijdens de looptijd van het RRA programma was het gebrek aan kennis van de Engelse taal een van de punten waarop de relatie tussen de migrant en voluntary agency tekort schoot. Ook was het destijds onduidelijk voor de migrant wat er precies werd betaald door de sponsor. Zo moesten de emigranten het vervoer van de oostkust naar Californië zelf betalen als ze op vrijwillige basis wilden verhuizen. Bovendien was het voor de emigrant verplicht om het werk te aanvaarden dat de sponsor had geregeld. Een belangrijke voorwaarde voor de emigrant was dus om volledige medewerking te verlenen.

¹⁶⁷ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1958.

¹⁶⁸ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1956.

¹⁶⁹ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1956.

¹⁷⁰ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr 2563.

Verder werd de migrant niet voor onbepaalde tijd financieel gesteund. Alleen tijdens de eerste jaren konden ze op assistentie rekenen.¹⁷¹

In 1960 werd de eerste balans opgemaakt van de Pastore-Walter Act. Zoals eerder vermeld stond het totaal aantal gerepatrieerden die Nederland hadden verlaten voor de Verenigde Staten op 8906 personen. Volgens het onderzoek van Kwik lag het percentage wat gesponsord was door de Church World Service tussen de 54 en 75 procent.¹⁷² Uit archiefmateriaal blijkt dat 65 procent via de Church World Service is vertrokken. Het percentage van de repatrianten die via de Natational Catholic Welfare Conference was volgens eerdere literatuur 19 tot 20 procent. Dit percentage is lager dan de resultaten uit het archiefonderzoek, 25 procent had namelijk de katholieke organisatie ingeschakeld om te migreren. De overige 4 procent waren voornamelijk gezinnen die zelf voor een sponsor hadden gezorgd.¹⁷³ Ook dit percentage staat niet gelijk aan de resultaten uit eerder onderzoek. Volgens Kwik lag het gemiddelde tussen 5 procent en 17 procent. De geraadpleegde documenten van Kwik dateren echter uit 1959.¹⁷⁴ Dit zou een verklaring kunnen zijn waarom de percentages niet overeenkomen.

Tabel 5 Verdeling tussen sponsors onder P.W.I en P.W.II¹⁷⁵

	Pastore-Walter Act I	Pastore-Walter Act II
Gesponsord door CWS	65%	63%
Gesponsord door NCWC	25%	13%
Gesponsord door de Nederlandse Overheid	6%	18%
Eigen sponsor (plus een aantal andere gevallen)	4%	6%
Totaal	100%	100%

De organisaties ontvingen \$25 voor iedere emigrant die onder hun verantwoordelijk in de VS zouden aankomen. Deze kosten werden door de Nederlandse overheid gedekt om de

¹⁷¹ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

¹⁷² Kwik, *The Indos in Southern California*, 70.

¹⁷³ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1960.

¹⁷⁴ Kwik, *The Indos in Southern California*, 70.

¹⁷⁵ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1961.

deelname aan het programma te bevorderen. Bovendien ontvingen de repatrianten meer landingsgeld dan emigranten die onder het normale quotum emigreerden. Ook waren ze de eerste drie maanden verzekerd tegen de financiële gevolgen van ziekte en ongevallen.¹⁷⁶ De kosten voor eventuele heremigratie naar Nederland werden voor 75 procent tot een maximum van 2 procent van het aantal de door agency gesponsorde gevallen gefinancierd. De overige 25 procent waren ten koste van de twee voluntary agencies.¹⁷⁷

4.3. De Church World Service (CWS)

Meer dan 30 protestantse kerkgenootschappen hebben zich in 1946 samengevoegd tot de Church World Service om humanitaire hulp te bieden voor vluchtelingen uit Europa en Azië. De kerken reageerden op de behoeften van vluchtelingen en pleitten voor een beleid om de rechten voor vluchtelingen te beschermen. Samen met hun netwerk, verspreid over heel Amerika, en de sponsors hebben ze tussen 1946 en 1980 meer dan 350.000 vluchtelingen geholpen met een nieuw bestaan in de Verenigde Staten.¹⁷⁸ De Church World Service was een afdeling van de World Council of Churches en omvatte vrijwel alle protestante kerkgenootschappen. De Christian Reformed Church, wat in Nederland de Gereformeerde Kerk was, stond buiten de World Council of Churches en daarmee ook buiten de CWS. De Christian Reformed Church was al in 1857 afgesplitst van de Reformed Church in America. Ze vonden Reformed Church in America niet orthodox genoeg.¹⁷⁹ De Lutherse Kerk was aangesloten bij de World Council of Churches maar het maakte geen deel uit van de CWS.¹⁸⁰ Één van de sleutelfiguren van de CWS die betrokken was met het programma was Dr. Elliot, het hoofd van de Immigration Services van de CWS. Hij heeft in 1958 samen met de heer E.H.S. Chandler, de directeur van de Refugee Service in Amerika, druk uitgeoefend op senator Walter voor een speciaal programma voor de repatrianten.¹⁸¹

De Church World Service was reeds betrokken bij het sponsoren van aspirant-emigranten voordat de Pastore-Walter Act werd ingevoerd. Het was zelfs de grootste

¹⁷⁶ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

¹⁷⁷ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2559.

¹⁷⁸ J. Eby, e.a., 'The Faith Community's Role in Refugee Resettlement in the United States', *Journal of Refugee Studies* 24:3 (2011) 586-605, 58.

¹⁷⁹ Koops, *Dynamiek van een emigratiecultuur*, 55.

¹⁸⁰ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1955.

¹⁸¹ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2559.

voluntary agency die deelnam aan de procedure. Uit het jaarverslag in 1955 van de Emigratiattaché in Washington bleek echter dat de uitwerking niet optimaal verliep. De dossiers werden zonder enige controle doorgestuurd naar de verschillende kerkgenootschappen in de VS. Gezien het groot aantal kerkgenootschappen, ongeveer 25, werd er niet doelmatig gewerkt om op tijd alle *assurances* te behalen. Aan het einde van het jaar waren van de ongeveer 900 dossiers maar 350 *assurances* verkregen.¹⁸²

Tijdens de voorbesprekingen van de Pastore-Walter Act in 1958 tussen het hoofd van de Emigratie-Attaché in Washington, de heer Tuinman en de heer R. Elliott, bleek dat de Church World Service open stond om ook niet-kerkelijke migranten te begeleiden tijdens de migratie. Het was niet verplicht om actief lid te zijn van die kerkgemeenschappen. De organisatie had voorheen ook boeddhistische migranten geholpen.¹⁸³ De enige voorwaarde was dat de repatrianten zelf geen bezwaar hadden om geassisteerd te worden door de Wereldraad van Kerken (WRVK). Dit was het Nederlandse orgaan van de CWS.¹⁸⁴

Om de belangstelling voor de opvang van repatrianten onder de gemeenschap te bevorderen, werden er vertegenwoordigers van de aangesloten Episcopal, Presbyterian en Methodist organisaties uitgenodigd in Nederland om een indruk te krijgen van het probleem in het land.¹⁸⁵ Bovendien bezocht de vertegenwoordigster van de CWS in Nederland ook de regio van Los Angeles ten tijde van de eerste termijn van de Pastore-Walter Act. De volgende instanties assisteerden de repatrianten: de Episcopal Church, de Presbyterian Church, de Methodist Church, de Baptist Church en de Friends Service Committee.¹⁸⁶ Vanuit Nederland was het bureau van de World Council of Churches in Utrecht verantwoordelijk voor de aanvragen en selectie van de repatrianten.¹⁸⁷

Uiteindelijk verliep dit programma volgens de commissaris voor de emigratie 'voortreffelijk' en was er geen enkele reden voor zorg. Ook was de medewerking van de verschillende kerkelijke gemeenschappen bijzonder groot.¹⁸⁸

¹⁸² NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1955.

¹⁸³ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

¹⁸⁴ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2558.

¹⁸⁵ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1955.

¹⁸⁶ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2559.

¹⁸⁷ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1955.

¹⁸⁸ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2559.

4.4. De National Catholic Welfare Conference (NCWC)

Het immigratiebureau van de National Catholic Welfare Conference is in 1920 opgezet om behandeling van immigranten op Ellis Island te verbeteren. De immigranten werden na aankomst door protestante organisaties geassisteerd. Om de katholieke migranten hulp te verlenen was het daarom belangrijk een katholieke organisatie, binnen de overkoepelde Katholieke Kerk, op te richten. Ze moesten immers hun katholieke identiteit behouden.¹⁸⁹

De tegenvallende resultaten tijdens de uitvoering van de Refugee Relief Act waren ook van toepassing bij de NCWC. De organisatie had destijds, in 1955, van de 370 dossiers maar 45 *assurances* uitgegeven. De NCWC werd ervan verdacht de Poolse vluchtelingen voorrang te geven en de Nederlandse vluchtelingen achter te stellen. Ook zouden de Duitse en Oostenrijkse dossiers de uitvoering van de Refugee Relief Act voor Nederlanders vertragen. Met de komst van de Nederlandse paters J. Karstens en pater J. Trum werd verwacht dat de Nederlandse vluchtelingen eerder geholpen zouden worden.¹⁹⁰

Uit vertrouwelijke stukken is gebleken dat dat ook de plaatsingsmogelijkheden tijdens de werking van de Pastore-Walter Act tegenvielen. De katholieke organisatie had moeite met voldoende individuele parochies te vinden om alle repatrianten te plaatsen in de omgeving van Los Angeles. De bureaus in Los Angeles en San Diego hadden zich zelfs in eerste instantie tegen medewerking aan het programma verklaard. Bovendien hadden veel parochies al de Hongaarse vluchtelingen beholpen. Omdat dit onaangename ervaringen waren voor de parochies daalde de hulp vanuit de katholieke organisaties in Californië. Er was dus onvoldoende capaciteit in Californië waardoor ook andere gebieden moesten worden gepromoot. Toch hadden de meeste repatrianten een grote voorkeur voor Californië. Als ze daar niet geplaatst konden worden zagen ze liever van de emigratie af dan naar een andere staat te gaan.¹⁹¹

Er werd een aantal pogingen ondernomen om de populariteit te versterken onder de katholieke organisaties in de regio van Los Angeles. Een dienstreis van de coadjutor van de bisschop van het bisdom 's-Hertogenbosch, de heer Wilhelmus Bekkers, werd voor de helft

¹⁸⁹ Todd J. Scribner, "Not Because They Are Catholic, but Because We Are Catholic": The Bishops' Engagement with the Migration Issue in Twentieth-Century America', *The Catholic Historical Review* 101:1 (2015) 74-99, 80.

¹⁹⁰ Mi NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1955.

¹⁹¹ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

door de Nederlandse overheid gefinancierd.¹⁹² Hieruit kwam voort dat de kardinaal in Los Angeles vond dat de Indische Nederlanders op grond van ervaringen niet bijzonder welkom waren en het vluchtelingenprobleem uit Nederland niet urgent genoeg vond en dat de Hongaarse vluchtelingen voorrang moesten krijgen. Hij was hier bijzonder standvastig over. Hij kon alleen assistentie verlenen als de repatrianten zelf reeds relaties hadden in de regio die hen konden opvangen, zodat de bisdommen geen verplichtingen zouden hebben. De bisschop in San Diego verklaarde echter dat de reputatie van de Indische-Nederlanders goed was. De negatieve houding van de katholieke organisaties kan verklaard worden uit de ongunstige ervaringen tijdens de werking van het RRA programma. Bovendien stonden er nog veel schulden open van dit programma waardoor parochies terughoudend waren met het sponsoren van Indisch-Nederlandse migranten.¹⁹³ Uit archiefmateriaal is ook naar voren gekomen dat een vooraanstaand medewerker in het bisdom in Los Angeles van Hongaarse afkomst was. Dit zou invloed gehad kunnen hebben op de positie van de Nederlandse vluchtelingen.¹⁹⁴ De conclusie van deze dienstreis was dus dat er zeker mogelijkheden bestonden voor repatrianten in Los Angeles, maar dat de nadruk moest liggen op migratie naar alle gebieden van de VS. Dit gegeven was echter tegenstrijdig met een het artikel in de Volkskrant uit 1959 waarin Bisshop Bekkers verzekerde *'dat er voor Indische Nederlanders in Californië grote mogelijkheden liggen. Het klimaat en de aard van de mensen is uitermate voor deze Nederlanders – van wie er vele nog in de tropen geboren zijn – geschikt'*.¹⁹⁵ Deze uitspraak stond dus haaks op de bevindingen van de dienstreis en de uitspraken van de NCWC en de Nederlandse overheid.

Tevens was er discussie of repatrianten met een katholieke achtergrond geholpen mochten worden door de CWS. In theorie was het mogelijk voor katholieken om zich te laten sponsoren door de CWS. Echter, in de praktijk bleek dat de NCWC zijn voorkeur uitsprak dat alle katholieken migranten met behulp van deze organisatie zouden migreren. De was daarentegen een stuk toegankelijker voor repatrianten met een andere geloofsuiting, mits er meerdere repatrianten in één gebied geplaatst zouden worden. Volgens Elliot van de CWS

¹⁹² Een jaar later zou Wilhelmus Bekkers bisschop van het Bisdom 's-Hertogenbosch worden.

¹⁹³ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

¹⁹⁴ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

¹⁹⁵ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

waren er wel bezwaren tegen het plaatsten van één of meerdere katholieke repatrianten per gebied. Dat zou het enthousiasme van de Protestantse Kerk ontmoedigen.¹⁹⁶

Het tegenvallende resultaat van de medewerking van de NCWC bleek ook onder de reeds gemigreerde katholieken bekend te zijn: *‘Voorts is er onder de Katholieke immigranten enigermate een anti-N.C.W.C. gevoel, en er is bij hen een grote aarzeling om met de N.C.W.C. in zee te gaan, aangezien zij de vrees hebben dat als er moeilijkheden komen, zij in de steek gelaten zullen worden. Sommige van hen zijn eerder bereid om als co-sponsor te fungeren in samenwerking met een andere organisatie dan de N.C.W.C., aangezien hun ervaring is dat zij van die andere organisatie meer steun kunnen verwachten, wanneer er moeilijkheden zijn, dan van de N.C.W.C.’*¹⁹⁷ Diegene die wél repatrianten hulpverleden hadden reeds al een relatie met hen.

Om het programma in zowel het binnenland als buitenland te stimuleren heeft de Nederlandse overheid destijds een reportage van de KRO (de Katholieke Radio Omroep) deels gefinancierd. Met hulp van het Ministerie van Sociale Zaken heeft reporter Leo Pagana kunnen afreizen naar Canada en de Verenigde Staten. Deze reis had twee doelen. Ten eerste zouden de parochies gestimuleerd worden om te assisteren bij de plaatsing van repatrianten. Ten tweede zouden de katholieke aspirant-emigranten aangezet worden om via de NCWC te emigreren naar Amerika.¹⁹⁸ Tevens organiseerde het KCES een persconferentie op basis van de eerdergenoemde dienstreis van Bisschop Bekkers. Uit archiefmateriaal blijkt dat echter dat hij werd gevraagd *‘om niet in te gaan op de organisatorische vraagstukken welke aan de westkust onderzocht worden’*.¹⁹⁹ Zoals eerder vermeld was de plaatsing van katholieke repatrianten in Californië extra lastig. De algemene belangstelling moest immers positief blijven om het programma te laten slagen. Ook verleende de Nederlandse overheid eind 1959 financiële steun voor administratieve hulp aan de NCWC om de eerste termijn van de Pastore-Walter Act te laten slagen. Verder werden ze geassisteerd bij de plaatsing van repatrianten in Californië. De heer Blome, het hoofd van de emigratieattaché in Los Angeles, werd gevraagd hulp te verlenen om plaatsingsgevallen te zoeken voor NCWC gevallen en zou daarvoor tevens een extra emigratie-ambtenaar krijgen. Tegen het einde van de eerste periode van de Pastore-

¹⁹⁶ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560..

¹⁹⁷ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

¹⁹⁸ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

¹⁹⁹ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

Walter Act werd er door de tegenvallende resultaten besloten om dossiers van de NCWC over te nemen. Dit heeft er overigens niet tot geleid dat de Nederlandse overheid negatief tegen de Pastore-Walter Act stond. Haveman, had de moeilijkheden met de NCWC zelfs verzwegen tegen congreslid Walter om een tweede termijn te promoten. Andersom wees hij erbij de NCWC erop dat een mislukking van dit programma negatieve reacties zou opwekken bij congreslid Walter ten aanzien van verdere vluchtelingenprogramma's.²⁰⁰

Er zijn een aantal verklaringen voor de moeilijkheden die de NCWC kende bij het plaatsen van repatrianten. Ten eerste, de grote autonomie van bisdommen kon als gevolg hebben dat er geen nationale politiek tot stand kwam. Het beleid ten aanzien van migranten was per bisdom geregeld. Ook constateerde de regeringscommissaris voor de emigratie dat er een 'soort van vermoeidheidsverschijnsel' was opgetreden ten aanzien van vluchtelingenprogramma's. Hij doelt hierop de hulpverlening aan Hongaarse vluchtelingen.²⁰¹ Een andere verklaring ligt binnen de Katholieke Kerk. Het Vaticaan verbood parochies op te zetten op basis van eigen taal of etniciteit om versnippering en afsplitsing te voorkomen. De taal was volgens het katholicisme hét verbindmiddel binnen de organisatie. Dit betekende dat de Engelse taal leidend was in de Katholieke Kerk van de Verenigde Staten. Voor de katholieke repatrianten die het Engels niet vaardig waren, was de mis dus niet te volgen. Dit beleid veranderde pas in 1969 omdat migrantenparochies met toestemming van de Amerikaanse Katholieke Kerk, maar buiten het Vaticaan om, eigen parochies opzetten.²⁰² Verder waren er, in vergelijking met andere immigratielanden, weinig 'fieldmen' die zich voor de immigranten inzetten. Dit had als gevolg dat het katholieke netwerk niet optimaal werd benut en gepromoot. Katholieke immigranten in landen als Australië, Nieuw-Zeeland en Zuid-Afrika wel contact met een Nederlandssprekende 'fieldmen'.²⁰³ Koops voegt hieraan toe dat er te weinig aanmeldingskantoren waren in Nederlandse gebieden waar relatief veel katholieken waren gevestigd.²⁰⁴ Een persoonlijke conclusie is dat de Nederlandse overheid te veel verwachtte van de NCWC. Al bij de voorbesprekingen was er een 'vrij gereserveerde houding' van de NCWC tegenover de Pastore-Walter Act.²⁰⁵ Echter werd er benadrukt dat in

²⁰⁰ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

²⁰¹ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

²⁰² Laarman, *Oude onbekenden*, 123-124, 126-127.

²⁰³ Koops, *Dynamiek van een emigratiecultuur* 284.

²⁰⁴ Koops, *Dynamiek van een emigratiecultuur* 186.

²⁰⁵ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

het verleden de Refugee Relief Act met hulp van de NCWC als een succes genoemd kon worden. De eerste officiële brief aan de NCWC van Haveman onderstreepte dat: *'I am hopeful and confident that you will give this support as generously as in the past years'*.²⁰⁶ Echter, zoals eerder vermeld, was de samenwerking met de NCWC geen succes. Het aantal uitgegeven 'assurances' lag ver onder het aantal ontvangen dossiers. Toch verleende de NCWC, na de eerste officiële bespreking met alle organismes, zijn volledige medewerking.

4.5. De 'ambassade-gevallen'

'Gelukkig hoeft echter niemand uitgesloten te blijven van hulp bij het zoeken van een „sponsor“. Zij die geen hulp kunnen verkrijgen van een der maatschappelijke organisaties kunnen beroep doen op de bemiddeling van het Nederlandse overheidsapparaat in de Verenigde Staten'.²⁰⁷

De repatrianten die niet aan de criteria voldeden of niet wilden emigreerden met behulp van kerkelijke instanties hadden de optie om gesponsord te worden door de Nederlandse Overheid.²⁰⁸ Tevens werd het steeds aantrekkelijker om door de ambassade geassisteerd te worden omdat *'men aanwijzingen hebben dat, alleen om zekerheid te hebben in Californië geplaatst te worden, aspirant-emigranten zich als 'Embassy case' gingen aanmelden, terwijl de Voluntary Agencies toch in eerste aanleg de emigratie dienen te verzorgen.'*²⁰⁹ De drang om naar Californië te vertrekken was dusdanig hoog dat men de ambassade inschakelden. Toch werd er voor de daadwerkelijke invoering van de Pastore-Walter Act geïnitieerd dat het aantal 'embassy-cases' zo laag mogelijk moest zijn. De CWS had toegezegd haar diensten beschikbaar te stellen aan allen die er gebruik van wilden maken. Deze organisatie was dus bereid om iedereen te assisteren bij het migratieproces.²¹⁰ Uiteindelijk is gebleken dat niet alle repatrianten hier gebruik van wilden maken. Zodoende is een relatief groot aantal via de ambassade naar de VS verhuisd. Toch kregen sommigen nog via de CWS een *affidavit of support*. De Nederlandse overheid vergoedde overigens deze kosten met \$10 per migrant. De

²⁰⁶ 25 NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

²⁰⁷ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2559.

²⁰⁸ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1960.

²⁰⁹ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

²¹⁰ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2558

ambassade in Washington ontving in eerste instantie de dossiers van de betrokkenen en ging na of de repatrianten geplaatst konden worden in de VS. Vervolgens werd er via de CWS een *affidavit of support* getekend en gezonden naar het Amerikaanse consulaat in Rotterdam. De migrant kreeg op zijn beurt weer het visum waarna de ambassade de datum van aankomst ontving en de consulaten op de hoogte stelden.²¹¹ Dit proces veranderde in 1960. De CWS uitte steeds meer bezwaren tegen het assisteren van de ambassade-gevallen omdat zij hun eigen repatrianten voorrang wilden geven. De NCWC was ook niet in staat om de ambassade gevallen op zich te nemen waardoor een nieuwe organisatie gezocht moest worden.

De overheid had daarom een speciale overeenkomst gesloten met het International Rescue Committee (IRC). Deze organisatie legaliseerde de afgegeven borgstellingen en zorgde voor de ontvangst van de emigranten in New York.²¹² Het IRC was in 1933 opgericht en had van oudsher het doel om vluchtelingen te ondersteunen die getroffen waren door oorlog, door binnenlandse conflicten en natuurrampen.²¹³ Het proces omtrent de 'ambassade-gevallen' ging als volgt:

1. De migratieattaché in Los Angeles ontving het dossier van de desbetreffende familie van de NED waarna de attaché moest concluderen of het gezin geschikt was om te vertrekken naar Californië.
2. Vanuit de migratieattaché werd vervolgens een kopie doorgestuurd naar het IRC samen met een *Resettlement Guarantee*, wat moest garanderen dat de Nederlandse overheid verantwoordelijk was voor het gezin.
3. Het IRC kon met een *guarantee* een *affidavit of support* uitgeven en stuurde de informatie door naar het Amerikaanse consulaat in Rotterdam.
4. Het Amerikaanse consulaat informeerde op zijn beurt de NED indien er een visa zou worden uitgegeven. De NED had weer de verantwoordelijkheid dit te melden bij de migratieattaché en het IRC.
5. De NED beschikte over vertrek-informatie. Deze werd doorgestuurd naar de migratieattaché die op zijn beurt de geplande datum van aankomst doorgaf aan het IRC. Bovendien ontving het IRC informatie over de eindbestemming.

²¹¹ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2558

²¹² NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1960.

²¹³ J. Minchin, 'Strengths and Weaknesses of the U.S.-Based Refugee Resettlement Program: A Survey of International Rescue Committee Employee Perceptions' (PhD diss City University of New York 2012) 11.

Nadat de repatrianten waren aangekomen in New York, was het IRC verantwoordelijk voor de ontvangst, het verdere (binnenlandse) vervoer en de doorvoer van de bagage. Het afgeven van de *affidavits of support* door het IRC ging beduidend sneller dan bij de CWS aangezien de christelijke organisatie eigen gevallen voorrang gaf.²¹⁴

Bij de totstandkoming van dit proces werd tevens de assistentie gevraagd van de Netherland Benevolent Society of California. Deze club had als doel de Nederlands emigranten in Californië te ondersteunen met het vinden van huisvesting, werk en sociale contacten. Zij hadden alleen wel een aantal voorwaarden voordat de Nederlandse ambassade op hun medewerking kon rekenen. Zo was 40 de maximale leeftijd, omdat ouderen te duur zouden zijn voor de Amerikaanse werkgevers. Bovendien moesten de repatrianten voldoende kennis hebben van de Engelse taal en moesten technici er rekening mee houden dat ze geen banenkans hadden bij fabrieken gefinancierd door de Amerikaanse overheid. Bovendien benadrukte de Netherland Benevolent Society in California dat er nog steeds sprake was van een 'kleuren probleem' wat invloed zou kunnen hebben op het toekomstperspectief van de repatriant. Tevens werd er voorgesteld om het hoofd van het gezin eerder te laten komen, zodat de familie garantie had op inkomsten. Uiteindelijk bleek dat de club niet aansprakelijk wilde zijn voor de plaatsing van de emigrant en alleen te benaderen was voor noodgevallen.²¹⁵ Toch zijn deze gegevens interessant om een beeld te vormen wat de 'probleem-gevallen' zouden worden.

In het jaarverslag uit 1960 van het bureau van de Emigratie-Attaché in de ambassade van het koninkrijk der Nederlanden te Washington D.C. is gebleken dat het aantal ambassade gevallen tijdens de uitvoering van P.W.I en P.W.II sterk toenam. Tijdens de eerste termijn van de Pastore-Walter Act was het aantal ambassade-gevallen gelijk aan 135. Het aantal behandelde dossiers was gestegen tot 547 visa tijdens het tweede termijn van de wet.²¹⁶

²¹⁴ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2561.

²¹⁵ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2561.

²¹⁶ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1961.

Tabel 6 Dossiers behandeld onder de verantwoordelijkheid van de Nederlandse Overheid tijdens de uitvoering van P.W.I en P.W.II²¹⁷

	Verstreckte visa	Visa niet benut	Totaal aangekomen	Totaal aantal personen
Dossiers ontvangen van NED	650	23	627	2071
Dossiers ontvangen van NCWC	20	-	20	125
Dossiers ontvangen van CWS	36	1	35	140
Totaal	706	24	682	2.336

Zoals tabel 7 laat zien zijn er in totaal 2.336 personen met behulp van de ambassade geëmigreerd naar Amerika, dit stond gelijk aan 682 visa aanvragen. 461 visa verstrekkingen werden geplaatst in Californië. 221 gevallen werden in andere delen van de Verenigde Staten geplaatst voornamelijk in de stad en de omgeving van Chicago. Niet alle visabevestigingen werden daadwerkelijk benut. Zo was het mogelijk dat aanvragen werden teruggetrokken omdat aspirant-emigranten niet aan de toelatingseisen voldeden. Dit kon om medische redenen zijn. Ook werden er aanvragen geannuleerd om persoonlijke omstandigheden of omdat alle visa reeds waren uitgegeven.²¹⁸ De Nederlandse overheid wilde de visa namelijk evenredig uitgeven, met dagelijks ongeveer 75 visa, om de situatie die eind 1956 ontstond te vermijden. Toen moest het consulaat duizenden visa in zeer kort tijdsbestek afgeven omdat het Refugee Relief Program op zijn eind liep.²¹⁹

Een andere interessante wending is dat de ambassade dossiers ontving van zowel de NCWC en de CWS, de andere twee grote sponsors die repatrianten assisteerden. Bij de NCWC gebeurde dat hoofdzakelijk tegen het einde van de eerste termijn; bij de CWS vlak voor het aflopen van de tweede termijn. Een verklaring hiervoor is dat deze dossiers moeilijk te plaatsen waren voor de voluntary agencies. De borgstellingen waren niet beschikbaar om deze personen te plaatsen, waardoor het programma niet optimaal zou worden benut. Omdat de

²¹⁷ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1962.

²¹⁸ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1962.

²¹⁹ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2558.

overheid, weliswaar met kleine capaciteit, ook de mogelijkheid had om visa afgifte te regelen, nam het een aantal dossiers over om het proces te versnellen.²²⁰ De NCWC moest in de laatste 10 maanden nog 750 borgstellingen afgeven om 30 procent van de totale aanvragen te behandelen waar ze er nog maar 200 hadden afgegeven. Daarom werd in oktober 1959 besloten dat de ambassade, onder leiding van meneer Blome, een aantal NCWC gevallen op zich zou nemen.²²¹

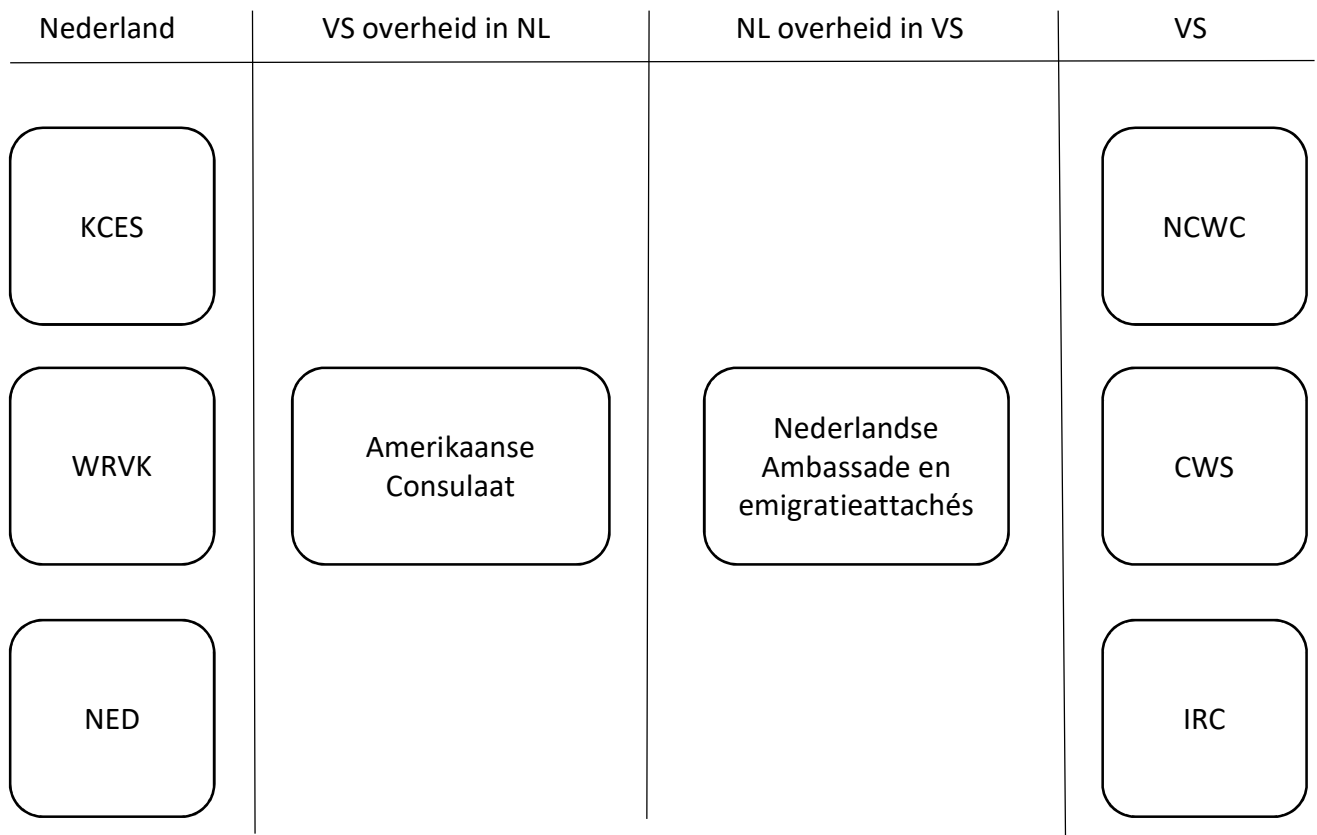
4.6. Conclusie

Uit archiefonderzoek is gebleken dat er een aantal actoren betrokken waren bij de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act. In onderstaande figuur is een overzicht gegeven van de betrokken organisaties. Al deze instanties waren onderling met elkaar verbonden. De visa werden uitgegeven via het Amerikaanse Consulaat in Rotterdam. De KCES stond in contact met de NCWC. De WRVK was op zijn beurt weer het Nederlandse orgaan van de CWS. De NED stond in nauw contact met de Nederlandse Ambassade, de Emigratieattachés en het IRC. In de eerste jaren gaf de CWS *affidavits of support* uit van de dossiers die via de NED waren doorgestuurd. Tijdens het tweede termijn werden deze migranten niet meer ontvangen door de CWS waardoor de Nederlandse regering assistentie vroeg aan het IRC. Bovendien verliep de organisatie van de NCWC niet volgens plan. Dit had als gevolg dat de Nederlandse ambassade deze dossiers overnam. Vanuit een *governance* perspectief waren dus een reeks van formele en informele instituties betrokken tijdens de totstandkoming en looptijd van de wet.

²²⁰ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514, Jaarverslag 1962.

²²¹ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

Figuur 1: Overzicht van de organisaties die betrokken waren bij de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act gebaseerd op archiefonderzoek.

Er zijn een aantal factoren die verklaren waarom de actoren betrokken waren bij de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act. Vanuit het perspectief van de Amerikaanse overheid speelde geopolitieke verhoudingen een belangrijke rol. De term 'vluchteling' werd verruimd waardoor de repatrianten een Amerikaans visum konden aanvragen. Indirect was dit een gevolg van het Amerikaanse anticommunistische buitenlandbeleid, zoals eerder in dit onderzoek vermeld is. Tevens was de selectie een verklarende factor voor de inmenging bij de Pastore-Walter Act. Er waren toelatingseisen ingesteld om de immigratie te reguleren. Een opvallend element is dat er in de selectienormen voor de aanmeldingskantoren was beschreven dat de aspirant-emigrant een niet te Indonesisch uiterlijk mocht hebben. Dit stond haaks op het *inclusive* immigratiebeleid van Truman om het communisme tegen te gaan. Blijkbaar was het achter de schermen nog steeds belangrijk om op huidskleur te selecteren.

Bij de uitvoering van de Pastore-Walter Act was er continu interactie tussen de Nederlandse overheid en de voluntary agencies. Uit archiefonderzoek blijkt dat de overheid

taken overdraagt aan de NCWC en CWS. De organisaties kregen financiële middelen om het programma uit te voeren. In eerste instantie werden alle verantwoordelijkheden verhaald op de voluntary agencies, later werden de verantwoordelijkheden verdeeld over zowel de organisaties als de overheid. Om het programma te laten slagen financierde de overheid tevens verschillende reiskosten van christelijke vertegenwoordigers.

Een nieuwe element wat uit dit onderzoek naar voren is gekomen is dat eerdere vluchtelingenstromen blijkbaar invloed hadden op de vestiging van repatrianten. Enerzijds kwam het deels door de Hongaarse vluchtelingen (1956-1957) dat het concept 'vluchteling' binnen de Amerikaanse immigratiewetgeving werd uitgebreid waardoor de repatrianten konden migreren onder de Pastore-Walter Act. Anderzijds, blijkt uit archiefmateriaal dat er bij de NCWC een 'soort van vermoeidheidsverschijnsel' was opgetreden ten aanzien van eerdere vluchtelingenprogramma's. De ervaringen met de Hongaarse slachtoffers was binnen de NCWC dus nadelig voor de repatrianten.

Een ander element was dat continuïteit van het programma gewaarborgd moest blijven. De tegenvallende resultaten van de NCWC mochten niet bekend worden bij het grotere Nederlandse publiek en bij de Amerikaanse congresleden. Dit zou als gevolg kunnen hebben dat er minder repatrianten zich zouden aanmelden en dat de Pastore-Walter Act niet verlengd zou worden met een tweede termijn.

5. Nazorg van de repatrianten in Californië

In het jaarverslag uit 1962 van het bureau van de emigratie-attaché te Washington D.C. werd de balans opgemaakt van het Pastore-Walter programma. Daarin wordt afgesloten met het volgende:

*'Indien we hierbij in aanmerking nemen dat geen enkele van de 682 Ambassade gevallen voor zover bekend naar Nederland is teruggekeerd, is dit behalve van de goede selectie in Nederland – voornamelijk de Nederlandse Emigratiedienst- tevens een bewijs van het grote potentieel van de Pastore-Walter Act-emigranten en van het succes van het Ambassade programma.'*²²²

In dit hoofdstuk zal er een analyse gemaakt worden van de 'ambassade-gevallen'. Met behulp van de emigrantendossiers van het Nederlandse Consulaat in Los Angeles zal worden bevestigd of ontkracht of de Pastore-Walter Act daadwerkelijk alleen maar successen kende. Bovendien zullen de voornaamste hulporganisaties besproken worden.

Enige voorkennis over het bestel van het consulaat in Los Angeles en de ambassade in Washington is relevant. Blome werd tegen het einde van 1958 geplaatst in Los Angeles. Hij was voorheen al werkzaam geweest als emigratie ambtenaar in Toronto. Tevens had hij ervaring opgedaan tijdens de invoering van de Refugee Relief Act waar hij werkzaam was in Californië. Meneer F. Fontein, werd voor de duur van de Pastore-Walter Act gedetacheerd bij het bureau van de Emigratie-Attaché van Dr. Ir. A.S. Tuinman te Washington. Ook hij had relevante ervaring als werknemer op het Commissariaat voor de Emigratie.²²³ De contacten onderhouden tussen de Amerikaanse autoriteiten, de voluntary agencies, de Nederlandse emigratie-overheid en de emigranten was de hoofdfunctie van de emigratieattaché.²²⁴

²²² Ministerie van Sociale Zaken en Directie voor Emigratie. 2514, jaarverslag 1962.

²²³ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr.2514, Jaarverslag 1958.

²²⁴ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr.2514, Jaarverslag 1956.

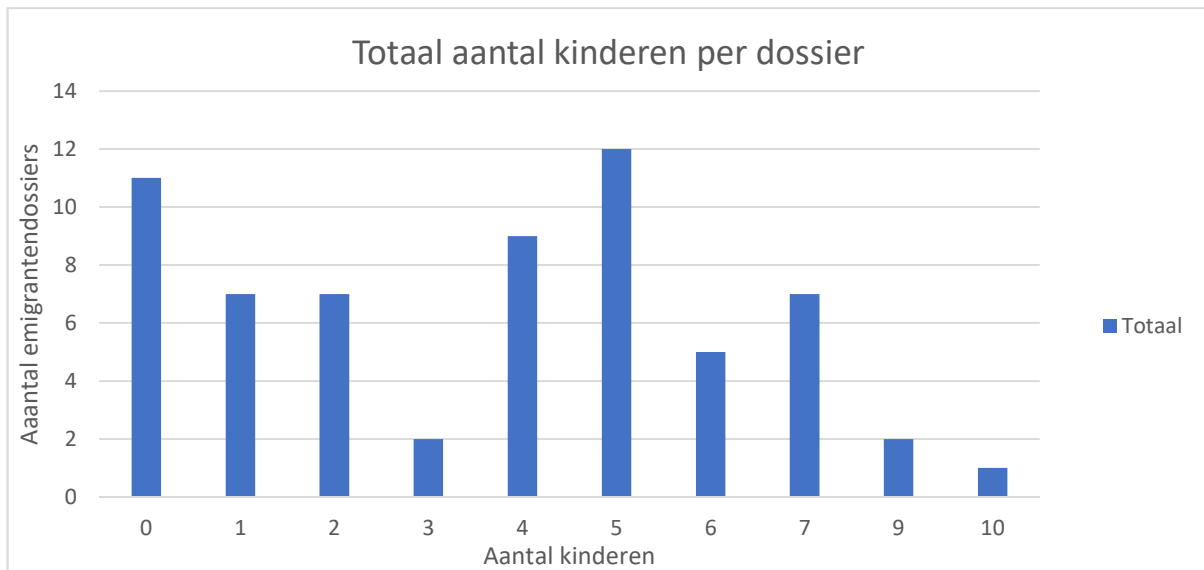
5.1. Overzicht migrantendossiers

In totaal zijn er 682 visa uitgeven die werden geassisteerd door de Nederlandse overheid. Zoals eerder vermeld werden er 461 geplaatst in Californië. Van de 99 dossiers in het archief hebben er 36 geen informatieblad van de NED. Van de overige 63 families is wel een compleet dossier doorgestuurd naar het consulaat te Los Angeles. Deze 63 units betreft dus 13,67 procent van het totaal aantal repatrianten die via de ambassade in Californië zijn geplaatst. Van de dossiers zonder informatieblad waren er 10 eerder en op een andere plek aangekomen in de Verenigde Staten. Deze families hadden bijvoorbeeld als eerste bestemming New York of Chicago. Vervolgens, na verhuizing naar Californië, vroegen ze assistentie bij het consulaat. Bovendien is er één voorbeeld van een familie die vanuit Nederland naar Sao Paolo is gerepatriëerd en vervolgens Brazilië hebben verlaten voor Californië. Ook zijn er enkele voorbeelden van emigranten die via de voluntary agencies zijn gesponsord maar door verschillende tegenslagen hulp vroegen bij de Nederlandse overheid.²²⁵

Zoals eerder vermeld was de Pastore-Walter Act ingevoerd in 1958 en duurde het tot 1962. Uit archiefstukken is gebleken dat de eerste dossiers in 1959 werden doorgestuurd naar het Nederlandse consulaat in Los Angeles. Dit kan verklaard worden uit het feit dat de overheid in eerste instantie zo min mogelijk repatrianten wilden ondersteunen omdat de voluntary agencies de repatrianten zouden assisteren. Het consulaat in Los Angeles heeft destijds 7 dossiers ontvangen die in 1959 door de NED waren opgezet. In 1960 waren dit 10 documenten. Uit het archief is gebleken dat het consulaat in 1961 de meeste dossiers ontving vanuit Nederland; 34 stukken. Het laatste jaar daalde dit aantal weer tot 7 dossiers.

De gemiddelde leeftijd van de mannelijke repatrianten was 36,18 de vrouwelijke partners hadden gemiddeld een jongere leeftijd met 33,83. Qua gezinssamenstelling was er één vrouwelijke repatriant die Nederland verliet zonder partner. Daarentegen repatriëerden zes vrijgezellen mannen naar Californië. De overige dossiers bevatten voornamelijk stellen.

²²⁵ NL-HaNA, SZW / Emigratievertegenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 112-124.

Figuur 2: Totaal aantal kinderen per dossier²²⁶

Het totaal aantal kinderen was ook een belangrijk gegeven om te kunnen migreren naar de VS. In bovenstaande tabel geeft een overzicht van het totaalaantal kinderen per dossier. Er waren bijvoorbeeld 11 families zonder kinderen. En 12 gezinnen die de overstreek met 5 kinderen maakten. De grootste familie is één gezin met tien kinderen. Uit eerder onderzoek is gebleken dat gezinnen met meerdere kinderen nauwelijks migreerden naar het buitenland.²²⁷ Dit is tegenstrijdig met bevindingen in het archief: in 1960 waren ongeveer 50 grote gezinnen gerepatriëerd via de NCWC of de Nederlandse overheid.²²⁸ Toch werden grote gezinnen vaak bestempeld als een risicovolle groep. Onder ‘grote gezinnen’ werd overigens een familie verstaan met vijf of meer kinderen onder de zeventien jaar.²²⁹ Zo werd familie B4 met 9 kinderen beschreven als: *‘a very big family who will probably get it very difficult in America. Mr. B realizes it will not be easy to place him particiutrally because of his big family.’* Zoals eerder vermeld hielp de ambassade ook de repatrianten die niet aan alle voorwaarden voldeden. O1 is hier een voorbeeld van, deze familie was relatief groot en bestond uit 9 personen inclusief 7 kinderen. Waarschijnlijk werden zij niet geaccepteerd via de voluntray agencies, daardoor vroeg de NED Blome te hulp. Het consulaat in Los Angeles weigerde deze familie echter ook vanwege de gezinssamenstelling in combinatie met het arbeidsverleden; de familie zou het niet redden in Californië. ²³⁰

²²⁶ NL-HaNA, SZW / Emigratieverteenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 112-124.

²²⁷ Obdeijn, *Komen en gaan*, 206.

²²⁸ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2561.

²²⁹ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2561.

²³⁰ NL-HaNA, SZW / Emigratieverteenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 112-124.

Een ander interessant gegeven is de religie van de repatrianten. In 2 emigrantendossiers werd geen religie opgegeven. 7 dossiers waren Nederlands-Hervormd en 6 van de gezinnen hadden een gemengd huwelijk. Het grootste deel, 48 dossiers, beschouwde zichzelf als Rooms-Katholiek. Zoals eerder vermeld verliep het interne proces bij de NCWC niet optimaal waardoor de populariteit van de katholieke voluntary agency stagneerde. Bovendien waren de katholieke repatrianten niet zeker van een plek in Californië als ze door de NCWC gesponsord zouden worden.²³¹

Het antwoord waarom relatief veel repatrianten juist naar Californië wilden vertrekken kan ook teruggevonden worden in de emigrantendossiers. Uit 28 dossiers is gebleken dat 20 families voor klimaatredenen voor Californië kozen. In 8 dossiers ging het om mensen met vrienden of familie in het gebied. Toch blijkt uit literaironderzoek, met name uit de interviews, dat klimaatredenen niet altijd overheersend waren om naar de VS te vertrekken. Zo beschrijft Jeroen Dewulf in *'De stem van de Nederlands-Indische gemeenschap in de Verenigde Staten'* dat de repatrianten ondanks de kou nog steeds gelukkig waren om in Amerika aan te komen.²³² Er moet wel geconstateerd worden dat zijn bevindingen zich baseren op het eerste moment van aankomst, waarna vele door vertrokken naar het zonnige Californië.

De informatiebladen van de NED sloten af met een impressie of conclusie over de repatrianten. Veelal werd dit positief beschreven, zoals *'immigration recommended'*, *'good family'* of *'right migration mentality'*. Van de 63 migrantendossiers werden echter twee families bestempeld met een negatieve conclusie zoals *'big family, will get it difficult'* en *'problem-case'*. Het is interessant om te concluderen dat deze twee gevallen verder geen hulp hebben ingeschakeld van het consulaat. De overige dossiers die wél problemen hebben ervaren tijdens hun eerste jaren in Californië zullen in het volgende hoofdstuk onderzocht worden.²³³

5.2. Nazorg van de repatrianten door het consulaat in Los Angeles

De moeilijkheden van de migranten en de assistentie van het consulaat worden in dit deel geanalyseerd. De problemen waren voornamelijk van economische aard. Omdat deze

²³¹ NL-HaNA, SZW / Emigratievertegenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 112-124.

²³² Dewulf, *'De stem van de Nederlands-Indische gemeenschap'* 24.

²³³ NL-HaNA, SZW / Emigratievertegenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 112-124.

emigrantendossiers ‘ambassade-gevallen’ waren, moesten zij allen hun schulden aflossen. De Nederlandse overheid verleende geleidelijk meer kredieten aan de emigranten in het land van bestemming om huisvesting en materiaal te kunnen bekostigen.²³⁴ Ook konden grote gezinnen gebruik maken van het zogenoemde ‘huurvoorschotfonds’, waarbij de huur voor maximaal twee maanden na aankomst werd vergoed.²³⁵ Van de 99 dossiers moesten 69 families hun schulden aflossen bij het consulaat. Dit was inclusief alle emigrantendossiers die via de NED bij de ambassade waren binnen gekomen. Diegene die geen schulden hadden bij het consulaat in Los Angeles waren namen contact op met andere moeilijkheden of waren naar Amerika geëmigreerd via andere instanties. De assistentie van het consulaat aan de repatrianten zullen in dit hoofdstuk verder geanalyseerd worden. Omdat het merendeel communicatie tussen het consulaat en de repatrianten over de aflossing van de schulden ging, zal deze buiten beschouwing worden gelaten. Ze waren immers verplicht om deze leningen terug te betalen. Het volgende stuk zal daarom nader ingaan op de specifieke gevallen. De specifieke gevallen zijn lastig om te categoriseren; het een sloot het ander niet uit. De wens om terug te keren naar Nederland kwam vaak voort uit economische, psychische of lichamelijke problemen. Ook kwesties binnen het gezin droegen bij aan heimwee naar het thuisland. Daarom zijn de persoonlijke verhalen globaal gecategoriseerd in vijf groepen: economische problemen, terug naar Nederland, persoonlijke problemen in Californië en briefwisselingen waaruit blijkt dat familieleden uit Nederland contact zochten met reeds gemigreerde repatrianten. Hierbij is er uitgegaan van het hoofdonderwerp betreffende de briefwisseling tussen het consulaat en de hulpbehoevende familie.

Economische problemen

Het consulaat in Los Angeles assisteerde met het vinden van werk. Het is eerder al toegelicht dat, met het behulp van de emigratieattachés, netwerken oud-Nederlanders met vooraanstaande posities gebruikt werden om passend werk te vinden voor repatrianten.²³⁶ Ook werden de persoonlijke netwerken van medewerkers van het consulaat ingezet. Een voorbeeld daarvan is P1, het hoofd van deze unit was oorspronkelijk Frans. Hij was in Nice

²³⁴ Obdeijn, *Komen en gaan*, 204.

²³⁵ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2561.

²³⁶ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2561.

geboren en had ervaring als chef-kok. Op zijn informatieblad stond dat hij zeker verkoopbaar was als chef-kok in een hotel of restaurant. Toen hij in 1960 naar Californië migreerde had hij niet het netwerk om te solliciteren bij horecagelegenheden. De emigratie-ambtenaar Businger heeft daarbij geholpen. Door zijn connecties bij verschillende hotels en restaurants had deze persoon in 1964 een baan als kok gekregen. Familie H1 heeft een soort gelijk verhaal. Deze familie is in 1960 in New York aangekomen en is vanuit daar, met behulp van de First Presbyteriaan Church Californië vertrokken. In dit gebied kon hij niet aan een functie komen en hij is geholpen door meneer Blome.²³⁷

Er was overigens enige discussie binnen de Nederlandse overheidsorganen welke organisaties precies ingezet zouden worden om de repatrianten te helpen. Zo werd op aanraden van de regeringscommissaris voor de emigrante en de migratieattachés geen contact opgezocht met de kerkelijke organisaties. *'Indien bij benadering van individuele personen blijkt dat men eventueel in de richting van kerkelijke sponsoring denkt, geniet deze laatste vorm een "preference" en onthouden wij ons van onze activiteit.'*²³⁸ Niet-kerkelijke organisaties, zoals de Rotary clubs werden daardoor steeds belangrijker om nazorg te verlenen aan repatrianten betreffende werk.

Terug naar Nederland

Het Nederlandse consulaat in Los Angeles hielp niet alleen de ambassade-gevallen. Ook families die via de voluntary agencies zijn geassisteerd en hulpbehoevend waren, probeerden via het consulaat assistentie te krijgen. Bijvoorbeeld familie B7, zij hadden via de CWS een *affidavit of support* gekregen. Ondanks dat dit relatief grote gezin maar één kostwinner in de familie had, kreeg het in eerste instantie positieve uitslag om naar de VS te vertrekken. Later bleek dat er twijfel bestond bij de NED maar het visum was op dat moment al uitgegeven door het Amerikaanse consulaat in Rotterdam. De twijfel was gegrond, het gezin wilde graag naar Nederland vanwege 'home sickness'. Bovendien hadden zij ook de NESSO ingeschakeld om hierbij steun te vragen.²³⁹

²³⁷ NL-HaNA, SZW / Emigratievertegenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 112-124.

²³⁸ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2561.

²³⁹ NL-HaNA, SZW / Emigratievertegenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 112-124.

De verzoeken om naar Nederland terug te gaan konden ook van economische aard zijn. Enkel financiële tegenslagen waren, volgens dit archiefstuk, geen reden voor het consulaat om de families ook daadwerkelijk te helpen terugkeren. B7 was door het NCWC gesponsord had geldproblemen in de Verenigde Staten en vroegen hierbij assistentie bij zowel NESSO als The Netherland Benevolent Society of California en het consulaat. *'Ik beseft zeer goed, dat de schuldenlast zwaar op uw drukt, doch vraag ik mij af hoe u zich had gedacht deze schulden af te betalen met uw Nederlandse salaris. Ik twijfel in deze niet aan uw goede bedoelingen doch u zult moeten toegeven, dat er in de praktijk van een afbetaling vanuit Nederland weinig zal komen.'* S5 werd omschreven door de NED in 1961 als 'a well-ordered family' en de conclusie was dat 'immigration recommended' was. Toch bleek dit niet altijd zo te zijn. *'Een succesvolle aanpassing zal ik sterke mate afhangen van de wijze waarop u op uw problemen reageert. Een positieve en doelbewuste houding zal hierbij nodig zijn, als mede de behoefte om 'te tering naar de nering' te zetten.'* Uit dit citaat blijkt dat het hoofd van het consulaat het belangrijk vond dat de repatrianten zich voldoende aanpasten voordat de terugreis werd overwogen. Negatieve antwoorden tegenover het verzoek voor financiële hulp om terug te keren kwamen vaker voor: *'Het mij bekend, dat emigranten die naar Nederland willen terugkeren de neiging hebben om de situatie aldaar wat te rooskleurig voor te stellen.'*

240

Het sociale contact met Nederlandse repatrianten was tevens een taak van het consulaat. Het vrouwelijke familielid van V2 was zeer ongelukkig in Californië. Meerdere malen heeft ze gesmeekt bij het consulaat voor assistentie bij terugkeer naar Nederland: *'even een briefje van mij, ik kan het niet meer uithouden hier. (...) Mijn man gaat niet mee naar Holland maar ik wil absoluut gaan want ik doe niets anders dan huilen hier'*. Om steun te verlenen bezocht Blome ook ongelukkige repatrianten persoonlijk.²⁴¹

Er waren bovendien gevallen van gezinnen die tweemaal zijn geëmigreerd van de VS terug naar Nederland en vervolgens weer naar de Amerika. Een voorbeeld van deze situatie is V3. Dit gezin is in 1962 geëmigreerd met twee ouders en zes kinderen. Ze waren gesponsord door de NCWC. Al een jaar na aankomst overleed er een dochter van 4 jaar aan een overdosis astmapillen die bestemd waren voor haar broertje. Na die gebeurtenis kreeg de moeder gezondheidsproblemen en raakte deels verlamd. De diagnose van de artsen was dat ze last

²⁴⁰ NL-HaNA, SZW / Emigratieverteenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 112-124.

²⁴¹ NL-HaNA, SZW / Emigratieverteenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 112-124.

had van heimwee. Zonder financiële hulp van de Nederlandse overheid, maar met een particuliere lening is de familie in 1965 teruggekeerd naar Nederland. Daar de moeder van het gezin in Nederland weer opknapt besloten zij terug te keren naar Californië. Echter, na een jaar stortte mevrouw weer in en moest een rugoperatie ondergaan. De klachten bleven terugkomen wat uiteindelijk gediagnostiseerd werd als psychische klachten doordat haar dochter was overleden. In 1968, 5 jaar na hun eerste vertrek uit Nederland, vroeg het gezin wederom om financiële bijstand voor hun reis naar Nederland aangezien mevrouw haar benen helemaal niet kon bewegen. Met behulp van het consulaat en NCWC is het gezin in 1969 nogmaals teruggekeerd naar Nederland. De overige voorbeelden waarbij de Nederlandse regering ook de reiskosten heeft gedekt waren allemaal het gevolg van lichamelijk of psychische klachten die gediagnostiseerd waren door artsen. Uit de emigrantendossiers blijkt dat de Nederlandse overheid welwillend was om aan deze repatrianten hulp te verlenen, mits het advies van de artsen dat benadrukten.²⁴²

Persoonlijke problemen

Voor persoonlijke problemen in de familiale sfeer werd het consulaat eveneens ingeschakeld. Het hoofd van familie E5 was door omstandigheden een alleenstaand ouder geworden: de moeder was weggelopen met een andere man. Daar het een familie met acht kinderen was, had de vader assistentie nodig van de migratieattaché. Samen met de NESSO hebben ze hulpverlening geboden om een geschikt persoon te vinden om te kinderen op te vangen. Een ander interessant voorbeeld is de hulp aan een homoseksuele repatriant, N1. In één van zijn eerste brieven geeft hij zijn mening over de verschillen tussen Amerika en Europa betreffende homoseksuelen en pleit hij voor een organisatie die voor de rechten van homoseksuelen moet opkomen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het consulaat niet alleen voor directe hulp werd benaderd, maar ook voor maatschappelijke kwesties. Latere brieven gaan echter om zijn psychische gesteldheid. Door zijn geestelijke problemen heeft het consulaat hem geholpen om terug te keren naar Nederland. Om passende zorg te vinden hadden ze contact opgenomen met de Gemeentelijke Sociale Dienst van Amsterdam zodat huisvesting zou worden geregeld. Echter waren zijn twee hondjes opgevangen in San Diego. Uit de

²⁴² NL-HaNA, SZW / Emigratievertegenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 112-124.

briefcommunicatie is gebleken dat de 'nazorg' van de hondjes ook onderdeel was van de consulaire medewerkers: *'psychisch gezien zullen de beestjes zich vermoedelijk inmiddels ook wel weer aan hun nieuwe bazin hebben gehecht, want uit het verhaal heb ik gehoord dat de supervisor goed voor ze zorgt'*. Een van de medewerkers had dus contact opgenomen met de kennel. Een bijzonder voorbeeld is ook de situatie waarin de familie M10 in verkeerde. Zij hebben het consulaat benaderd omdat ze werden lastiggevallen door een zogenoemde 'gang'. De zestienjarige zoon van dit gezin bleek het mikpunt te zijn van treiteringen. Het consulaat heeft hierbij geholpen om het gezin opties te geven om eventueel een nieuwe woonplaats te zoeken.²⁴³

Contact vanuit Nederland

Ook werd er contact gezocht vanuit Nederland, meestal door familieleden, om gegevens op te vragen van repatrianten. Zo had de moeder van S1 niets meer van haar zoon vernomen nadat hij was gearriveerd in Californië. Ook de bezorgde moeder van het gezin V1 had al geruime tijd niets van haar zoon vernomen omdat ze het vermoeden had dat haar schoondochter de brieven onderschepte.²⁴⁴

Het kan geconcludeerd worden dat het consulaat in Los Angeles hulpverlenend was voor allerlei verschillende problemen. Bovendien informeerde het verschillende instanties en zette het zelfs zijn eigen netwerk in om repatrianten te assisteren. Ook bezochten ze repatrianten om de status te inventariseren. Toch waren ze terughoudend met het verlenen van financiële hulp om terug te keren naar Nederland. Volgens het consulaat moesten de repatrianten tijdens de eerste jaren wennen aan hun nieuwe omgeving, zoals wordt benadrukt in onderstaand citaat. Maar wanneer de Indisch-Nederlandse migranten na een aantal jaar terug wilden keren naar Nederland waren ze hoogstwaarschijnlijk van de Nederlandse samenleving vervreemd.

²⁴³ NL-HaNA, SZW / Emigratievertegenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 112-124.

²⁴⁴ NL-HaNA, SZW / Emigratievertegenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 112-124.

Aangezien emigratie een zaak is die op lange termijn gezien moet worden, zou het onjuist zijn tijdelijke moeilijkheden die een ieder in meerdere of mindere mate zal ondervinden bij de aanpassing in de nieuwe maatschappij, aanleiding te doen zijn om de pas hier gevestigde emigrant naar Nederland te doen terugkeren. Het is zeker onjuist om de emigrant terugkeer als oplossing te suggereren, immers het lost slechts de problemen van de sponsor op niet die van de emigrant, die na terugkeer in Nederland het wel niet veel makkelijker zal hebben en dan in veel gevallen spijt heeft van zijn terugkeer. ²⁴⁵

Bij met name 'tijdelijke problemen' moest terugkeer naar Nederland niet als oplossing gezien worden. Dit staat haaks op de bevindingen uit eerder onderzoek gedaan door W.M.A. Schalekamp over de Nederlandse consulaire nazorg in Australië. De Nederlandse consulaten probeerden de verzoeken tot terugkeer naar Nederland te laten slagen door intensief contact te onderhouden met de Australische Chief Migration Officer. Migranten werden geholpen omdat ze anders negatieve berichten naar Nederland zouden sturen.²⁴⁶ Uit dit onderzoek is echter gebleken dat dit geen zorg was van de Nederlandse overheid. Wel bleef het consulaat intensief in contact met de repatrianten om zodoende het project te laten slagen. Een ander interessant gegeven is dat het onderzoek van Schalekamp gebaseerd is op de Nederlandse migratie naar Australië, het betreft hier geen speciaal programma. Dit onderzoek gaat daarentegen over de Indische-Nederlanders die tijdens het vierjarig programma van de Pastore-Walter Act zijn vertrokken. Een aantal repatrianten zijn tijdens de werking van de Pastore-Walter Act geholpen. Dit kan verklaard worden uit eerdere bevindingen dat het programma moest slagen vanuit de Nederlandse overheid. Tevens is er ook hulp geboden nadat de Pastore-Walter Act ten einde kwam. Een verklaring hiervoor is dat de Nederlandse overheid zich nog steeds verantwoordelijk voelde.

²⁴⁵ NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2560.

²⁴⁶ Schalekamp, Aankomst in het Paradijs, 87.

5.3. De nazorg van overige organisaties

Reeds zijn er al een aantal hulporganisaties benoemd die repatrianten assisteerden na aankomst in Californië. Dit hoofdstuk zal de deelnemende verenigingen, gebaseerd op de migrantendossiers, verder toelichten.

The Netherland Benevolent Society of California werd in San Francisco opgericht om migranten met een Nederlandse nationaliteit assistentie te verlenen in de staat Californië. Het ging hierbij om vrijwillige hulp, zonder dat de organisatie winst wilde maken. Het hoofdkantoor stond in San Francisco maar er was tevens een vertegenwoordiger in Los Angeles. De organisatie bestond uit negen bestuursleden. De organisatie ontving zijn financiën via leden en giften uit het bedrijfsleven.²⁴⁷

De Netherlands Service Society (NESSO) werd in 1962 opgericht om de samenwerking tussen de Nederlandse organisaties te bevorderen in Los Angeles. Het betrof hier overigens niet alleen de stad Los Angeles; het was voor ook voor de Nederlandse gemeenschap heel de regio van Los Angeles County tot aan Orange County. De behoefte voor betere samenwerking tussen de organisaties was op initiatief van de Consul-Generaal in Los Angeles, de heer Hesselman. Volgens hem kon er meer bereikt worden als de actieve verenigingen vanuit één organisatie gecoördineerd zouden worden.²⁴⁸

Binnen de organisatie waren er verschillende Nederlandse instanties vertegenwoordigd. De Netherland Benevolent Society of California speelde een belangrijke rol bij de totstandkoming van deze organisatie. Ook het bestuur van de Holland Club was bereid te helpen. Binnen de Holland Club was er al een orgaan die assistentie verleende aan hulpbehoevende Nederlanders, de zogenoemde Commissie Raad en Bijstand. Dit orgaan werd opgeheven nadat de NESSO werd opgericht. Tevens riep ook de Netherlands American Society of Southern California zijn leden op om lid te worden van de NESSO.²⁴⁹

Binnen de Netherlands Service Society werkten er aan aantal fieldworkers en counselors, die op basis van geografische ligging assistentie verleenden aan de Nederlanders. Per gebied moesten er twee fieldworkers zijn, één met een Nederlandse achtergrond en een fieldworker met een Indische achtergrond. Zij hadden als hoofdtak het contact te behouden

²⁴⁷ NL-HaNA, SZW / Emigratievertegenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 135

²⁴⁸ NL-HaNA, SZW / Emigratievertegenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 135

²⁴⁹ NL-HaNA, SZW / Emigratievertegenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 135

tussen de desbetreffende persoon of familie en de Netherlands Service Society. De financiële steun werd in vorm van een lening verleend.²⁵⁰

Uit de emigrantendossiers blijkt dat de samenwerking tussen The Netherland Benevolent Society en de Nederlandse overheid niet vlekkeloos verliep. Door de vele hulpaanvragen van repatrianten twijfelden The Netherland Benevolent Society aan de voorselectie van het consulaat: *'We all making a great mistake in my opinion if we keep on assisting such bunglers into the U.S., first of all, we hurt individual families, who go through a terrible mental and physical frustration, and finally we are upsetting the entire organization on this tide. In addition, our people over here are getting tired of many calls for help.'* Uit dit citaat kan geconcludeerd worden dat een groot aantal repatrianten, die volgens de organisatie niet geschikt waren voor migratie, assistentie nodig hadden.

De Dutch Club Avio in Californië organiseerde evenementen speciaal voor de Nederlands-Indische gemeenschap met diners en feestjes.²⁵¹ Tevens beschikten ze over speciale chartervluchten naar Nederland. Door de goede verstandhouding tussen de Dutch Club Avio en het Nederlandse consulaat zijn deze vluchten zijn een aantal keer gebruikt om repatrianten te laten terugkeren.

5.4. Conclusie

Uit archiefmateriaal komt sterk naar voren dat de nazorg een belangrijke factor was voor de Nederlandse overheid bij de uitvoering van de Pastore-Walter Act. Repatrianten zochten assistentie bij het Nederlandse consulaat in Los Angeles voor verschillende onderwerpen; economische moeilijkheden, voor terugkeer naar Nederland, persoonlijke problemen en voor maatschappelijke kwesties. Uit de bronnen blijkt dat de medewerkers op verschillende manieren welwillend waren om deze assistentie te verlenen. Tevens initieerde het consulaat de oprichting van de NESSO om de samenwerking tussen hulporganisaties te bevorderen. Uit archiefonderzoek blijkt niet dat de Nederlandse overheid expliciet invloed wilde uitoefenen op de berichtgeving van repatrianten naar familieleden in Nederland, wat eerder is verklaard in de theorie. Dit zou echter wel een verklarende factor kunnen zijn waarom ze terughoudend

²⁵⁰ NL-HaNA, SZW / Emigratievertegenwoordiging, 2.15.69, inv.nr. 135

²⁵¹ Tajuddin, 'From Brown Dutchmen to Indo-Americans' 362-361.

waren met het verlenen van financiële bijstand voor terugkeer naar Nederland. De continuïteit van het programma moest gewaarborgd worden.

6. Conclusie

In dit onderzoek staat de vraag centraal: welke actoren waren betrokken bij de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act en wat waren de belangen van deze organisaties? Deze vraag is vanuit een *governance* perspectief beantwoord; verschillende actoren zijn betrokken bij de implementatie en uitvoering van het migratiebeleid. De actoren kunnen zowel overheids- als niet-overheidsinstanties zijn. Eerdere studies zijn niet gericht op de interactie tussen *governance* en het postkoloniale verleden. Deze studie heeft echter dit gat geprobeerd te vullen door de actoren en factoren in kaart te brengen die betrokken waren bij de migratie van repatrianten. In dit onderzoek zijn de organisaties onderverdeeld in drie groepen: de Amerikaanse overheid, de Nederlandse overheid en de NGOs.

Bij de Amerikaanse overheid was het Amerikaanse Consulaat in Rotterdam een belangrijke actor bij de uitvoering van de Pastore-Walter Act. Alle visa werden uitgegeven via het consulaat. Zowel de geopolitieke verhoudingen als de selectie van emigranten waren factoren bij de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act. De selectiviteit van de Amerikaanse overheid komt duidelijk naar voren in archiefbronnen. Formeel waren er geen eisen gesteld aan de etnische oorsprong van de emigrant, toch werd er in de selectienormen beschreven dat de aspirant-emigranten een niet te Indonesisch uiterlijk mocht hebben. Bovendien verwachtte de Amerikaanse staat dat maar 10 procent van het aantal visum aanvragen 'gemengd bloed' zou hebben.

Theoretisch gezien konden vier factoren verklaren *waarom* de Nederlandse overheid betrokken was bij de invoering en uitvoering van de Pastore-Walter Act: de naoorlogse situatie, de relatie tussen Nederland en Nederlands-Indië, de relatie met de Verenigde Staten en de nazorg van de repatrianten. Uit literatuuronderzoek is gebleken dat de naoorlogse situatie een kenmerk was voor het Nederlandse naoorlogse emigratiebeleid. Mede door de gevreesde overbevolking en werkloosheid werd er een actief emigratiebeleid gevoerd. Verschillende overheidsorganen werden opgezet zoals de NED. Tevens was de relatie tussen Nederland en Nederlands-Indië een verklarende factor voor de betrokkenheid. Dit wordt niet expliciet genoemd in de archiefbronnen. Wel kan geconcludeerd worden dat de Nederlandse overheid een aantal keer het beleid veranderde om de uitvoering van de Pastore-Walter Act te laten slagen. Ze financierde deels de kosten van de voluntary agencies en namen dossiers

over van de NCWC omdat de repatrianten niet naar andere gebieden konden migreren. Betreffende de nazorg kan geconcludeerd worden dat het Nederlandse consulaat assistentie verleende voor diverse problemen: economische kwesties, persoonlijke gevallen en voor de eventuele terugkeer naar Nederland. Ze initieerde zelfs de oprichting van de NESSO, een overkoepelend orgaan die de samenwerking tussen hulpinstanties bevorderden. Financiële bijstand voor de terugkeer naar Nederland werd echter nauwelijks gegeven. Het was dus belangrijk dat de repatrianten zouden slagen in Californië. Er kan echter geen conclusie worden getrokken *waarom* dat precies was. In de bronnen staat niet expliciet dat bijvoorbeeld de berichtgeving naar familieleden in Nederland positief moest zijn. Wat wel duidelijk naar voren komt is dat de interne discussie over de plaatsingsmogelijkheden binnen de NCWC niet gedeeld mocht worden met het Nederlandse publiek en de Amerikaanse congresleden. Dit zou de continuïteit van het programma kunnen aantasten. Uit archiefonderzoek lijkt het tevens dat de lobby voor de rechten van de Indische-Nederlanders geen directe aanleiding was voor de nazorg van de repatrianten.

Binnen de NGOs waren er twee belangrijke spelers: de Church World Service en de National Catholic Welfare Conference. Beide organisaties werden vertegenwoordigd in Nederland. De Wereld Raad van Kerken was het Nederlandse orgaan van de CWS en de KCES. voerde het beleid uit van de NCWC. Tijdens de tweede termijn van de Pastore-Walter Act werd de IRC eveneens betrokken bij de uitvoering van de wet. De vraag *waarom* de voluntary agencies betrokken waren tijdens de looptijd van de wet wordt niet expliciet beantwoord in de archiefbronnen. Er kan wel geconcludeerd worden dat de NGOs autoriteit en legitimiteit kregen. In het theoretisch kader komt naar voren dat de NGOs afhankelijk zijn van overheden en andersom. Dit komt duidelijk terug in de archiefbronnen. Tijdens de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act was er voortdurend een wisselwerking tussen beide partijen. De Nederlandse overheid wilde verantwoordelijkheden toekennen aan de NGOs omdat het financieel aantrekkelijker was. Als wederdienst wensten de NGOs invloed op het beleid. De NCWC wilde bijvoorbeeld alleen katholieke repatrianten assisteren. Macht speelde dus tevens een relevante rol voor de NGOs. Een ander kenmerk is dat de Nederlandse overheid financieel bijstand verleende om de plaatsingsmogelijkheden te promoten en te stimuleren. In ruil daarvoor werd er verwacht dat de NCWC de interne problematiek voor zich hield om het programma te laten slagen.

De Hongaarse vluchtelingen zijn tevens een relevante actor geweest tijdens de implementatie en uitvoering van de Pastore-Walter Act. Uit literatuuronderzoek blijkt dat de Hongaarse vluchtelingen voor het communisme in 1956 de Amerikaanse term 'refugee' verruimde waardoor de Indische-Nederlanders recht kregen op een Amerikaans visum. Uit archiefonderzoek blijkt echter dat dezelfde actoren een nadelige uitkomst hadden bij de uitvoering van de wet. De NCWC was er 'een soort van vermoeidheidsverschijnsel' opgetreden ten aanzien van de Hongaarse vluchtelingen. Dit had als gevolg dat de resultaten tegen vielen en de Nederlandse overheid dossiers moest overnemen.

Dit onderzoek is gebaseerd op bronnen vanuit een Nederlands perspectief, ze zijn afkomstig van het Ministerie van Sociale Zaken. Een suggestie voor verder onderzoek is om de archieven van de NCWC, CWS en de Amerikaanse overheid te bestuderen. De vraag *waarom* deze NGOs betrokken waren bij de totstandkoming en uitvoering van de Pastore-Walter Act komt niet direct naar voren uit de Nederlandse archieven. Het zou daarom interessant zijn om de interne communicatie omtrent dit programma nader te bestuderen. Op die manier ontstaat er een vollediger beeld welke factoren precies invloed hebben gehad op de betrokken actoren.

7. Bronnen

7.1. Literatuur

Beaulieu-Boon, H., *So far away from home: engaging the silenced colonial. The Indies Diaspora in North America* (Leiden 2009).

Betts, A. (ed), *Global Migration Governance* (Oxford 2011).

Boer, B., *Die Hollanders zijn Gek! Identiteit en integratie van bevindelijk gereformeerden in Canda* (Amsterdam 2008).

Bon Tempo, C.J., *Americans at the Gate: The United States and Refugees during the Gold War* (Oxford 2008).

Boom, S. en Geleuken, E. van, *Ik wilde eigenlijk niet gaan. De repatriëring van Indische Nederlanders 1946-1964* (Den Haag 1993).

Borstelmann, T., *The Cold War and the Color Line* (Harvard 2009).

Caponio, T., Scholten, P. en Zapata-Barrero R. (ed), *The Routledge Handbook to the Governance of Migration & Diversity in Cities* (Londen 2019).

Captain, E., *Achter het Kawat was Nederland* (Uitgeverij Kok/Esther Captain 2002).

Chong, J.I., *External Intervention and the Politics of State formation* (Cambridge 2014).

Coté, J., 'The Indisch Dutch in Post War Australia', *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 7:2 (2010) 103-125.

Coté, J. en Westerbeek L., *Recalling the Indies. Colonial Culture & Postcolonial Identities* (Amsterdam 2005).

Dewulf, J., 'De stem van de Nederlands-Indische gemeenschap in de Verenigde Staten', *Biografie Bulletin* 20 (2010) 21-27.

Ditzhuyzen, R.E. van, (ed), *Tweehonderd jaar ministerie van Buitenlandse Zaken* (Den Haag 1998).

Eby, J., e.a., 'The Faith Community's Role in Refugee Resettlement in the United States', *Journal of Refugee Studies* 24:3 (2011) 586-605.

Elich, J.H., *Aan de ene kant, aan de andere kant. De emigratie van Nederlanders naar Australië, 1946-1986.* (Leiden 1987).

Faassen, M. van, 'Achter de feiten aan. Emigratiebeleid en emigrantenlevens in archieven', in: *Nationaal Archief Magazine* 4 (2005) 4-9.

Faassen, M. van, 'Geregistreerde emigrantenlevens. Behartiging van Nederlanders in het naoorlogse Australië', in: B.G.J. de Graaff en D. Hellema, *Instrumenten van buitenlandse politiek. Achtergronden en praktijk van de Nederlandse diplomatie* (Amsterdam 2007) 22-30.

Faassen, M. van, 'Min of Meer Misbaar. Naoorlogse Emigratie vanuit Nederland: Achtergronden en Organisatie, Particuliere Motieven en Overheidsprikkelers, 1946-67', in: Jan Willem Schilt, Saskia Polervaart and Hanneke Willemsse (eds.), *Van Hot naar Her. Nederlandse Migratie Vroeger, Nu en Morgen* (Amsterdam 2001) 50-67.

Faassen, M. van, 'Polder en Emigratie. Het Nederlandse Emigratiebestel in Internationaal Perspectief 1945-1967' (PhD diss., Rijksuniversiteit Groningen 2014).

Geus, P.B.R. de, *De Nieuw-Guinea kwestie: aspecten van buitenlands beleid en militaire macht* (Leiden 1984).

Giebels, L., 'De buitenlandse politiek van Soerkarno. Van gevierd leider tot gevaar voor de wereldvrede', *Historisch Nieuwsblad* 5 (2008).

Gouda, F. en Zaalberg, T.B., *American Visions of the Netherlands East Indies/Indonesia. U.S. Foreign Policy and Indonesian Nationalism, 1920-1949* (Amsterdam 2002).

Hirschman, C., 'The Role of Religion in the Origins and Adaptation of Immigrant Groups in the United States', *International Migration Review* 38:3 (2006) 1206-1233.

Hofstede, B.P., *Thwarted exodus. Post-war overseas migration from the Netherlands* (Den Haag 1964).

Koops, E., *Dynamiek van een emigratiecultuur. De emigratie van gereformeerden, hervormden en katholieken naar Noord-Amerika in vergelijkend perspectief (1947-1963)* (Kampen/Hilversum 2010).

Kwik, G., *The Indos in Southern California* (New York 1989).

Laarman, C., *Oude onbekenden: het politieke en publieke debat over postkoloniale migranten, 1945-2005* (Hilversum 2013).

Lamboog, J. Lohuis, ten, E. en Schneiders, L., *Verlaten verleden. Een nieuw leven in Amerika na 1945* (Utrecht/Antwerpen 2009).

Minchin, J., 'Strengths and Weaknesses of the U.S.-Based Refugee Resettlement Program: A Survey of International Rescue Committee Employee Perceptions' (PhD diss City University of New York 2012).

Obdeijn, Herman en Schrover, Marlou., *Komen en gaan: Immigratie en emigratie in Nederland vanaf 1550* (Amsterdam 2008).

Rijkschroeff, B.R., *Een ervaring rijker. De Indische immigranten in de Verenigde Staten van Amerika* (Delft 1989).

Ringeling, A.B., *Beleidsvrijheid van ambtenaren. Het spijtoptantenprobleem als illustratie van de activiteiten van ambtenaren bij de uitvoering van beleid* (Nijmegen 1978).

Rosen Jacobson, L., 'Eurasian question'. The colonial position and postcolonial options of colonial mixed ancestry groups from British India, Dutch East Indies and French Indochina compared' (PhD diss., Universiteit van Leiden 2018).

Schalekamp, M.W.A., *Aankomst in het Paradijs: Wie helpt de migrant? Een onderzoek naar de rol van het opvangnetwerk in Australië* (MA scriptie Universiteit van Leiden 2014).

Schenkhuizen, M. en Sout van Baloogy, L., *Memoirs of an Indo woman: twentieth century life in the East Indies and abroad* (Ohio 1993).

Schrover, M., Vosters, T., en Glynn, I., 'NGOs and West European Migration Management (1860s until present). Introduction to a special issue' (2019) forthcoming.

Scribner T.J., "Not Because They Are Catholic, but Because We Are Catholic": The Bishops' Engagement with the Migration Issue in Twentieth-Century America', *The Catholic Historical Review* 101:1 (2015) 74-99.

Simons, R.A., *Problems of Dutch Nationals resettled in Los Angeles county under the Pastore-Walter act and its amendment as seen by helping persons and representatives of helping organizations* (MA Scriptie University of Southern California 1963).

Snelders, L., 'Oeroeg', *Vooy's* 30 (2012) 28-39.

Tajuddin, A., en Stern, J., 'From Brown Dutchmen to Indo-Americans: Changing Identity of the Dutch Indonesian (Indo) Diaspora in America', *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 28:4 (2015) 349-376.

Wentholt, R., *Kenmerken van de Nederlandse emigrant: een analyse van persoonlijke achtergronden, omstandigheden en beweegredenen bij de Nederlandse emigratie, gebaseerd op een onderzoek van mannelijke emigranten omstreeks 1956* ('s-Gravenhage 1961).

Wijk, L. van., *Forse aanpak van een zeer urgent probleem. Emigratiestimuleringsbeleid van Indische Nederlanders naar Brazilië 1953-1958* (BA Scriptie Universiteit Leiden 2018).

Willems, W., *De Uittocht uit Indië 1945-1995* (Amsterdam 2001).

Wolgin, P.E., 'Beyond National Origins: The Development of Modern Immigration Policymaking, 1948-1968' (PhD. diss University of California, Berkely 2011).

Zina, P., *Journey to paradise* (Bloomington 2005).

7.2. Archiefmateriaal

Nationaal Archief

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid: Directie voor de Emigratie 2.15.68

Inv.nr. 2514

Jaarverslagen van de emigratieattaché te Washington. 1955-1969

Inv.nr. 2558

Uitvoering van het emigratieprogramma voor de toelating van gerepatrieerden naar de Verenigde Staten – Algemeen. 1958-1963

Inv.nr. 2559

Uitvoering van het emigratieprogramma voor de toelating van gerepatrieerden naar de Verenigde Staten - Samenwerking met de voluntary agencie Church World Service (CWS) met betrekking tot de uitvoering van de Pastore-Walter Act. 1958-1961

Inv.nr. 2560

Uitvoering van het emigratieprogramma voor de toelating van gerepatrieerden naar de Verenigde Staten - Samenwerking met de voluntary agencie National Catholic Welfare Conference (NCWC) met betrekking tot de uitvoering van de Pastore-Walter Act. 1958-1961

Inv.nr. 2561

Uitvoering van het emigratieprogramma voor de toelating van gerepatrieerden naar de Verenigde Staten - Procedure inzake de zogenaamde 'Embassy Cases'. 1958 - 1962

Inv.nr. 2563

Samenwerking met voluntary agencie Christian Reformed Resettlement Service Committee (CRRSC) met betrekking tot de uitvoering van de Pastore-Walter Act. 1959

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid: Emigratievertegenwoordiging in het Buitenland 2.15.69

Inv.nr. 112-124

Emigrantendossiers van (Indische) Nederlanders

Inv.nr. 135

Oprichting van de Netherlands Social Service Organization (NESSO) inzake hulpverlening aan Nederlandse emigranten die in moeilijkheden verkeren. 1962-1963

7.3. Krantenartikelen

Het Parool, 03-05-1955.

Nieuwsblad van het Noorden, 07-01-1958.

7.4. Overige bronnen

Koningin Juliana, Troonrede 19 september 1950 via: <http://www.troonredes.nl/troonrede-19-september-1950/> [geraadpleegd op 10-06-2019]

8. Bijlagen

Bijlage 1: Resultaten van de enquêtes in 1963 en 1964 respectievelijk in Chicago en Los Angeles.²⁵²

	Chicago	Los Angeles
1. Wat voor werk deed U in Nederland?		
a. Technisch	80%	73%
b. Administratief	20%	27%
2. Is Uw emigratie tot nog toe mee- of tegengevallen?		
a. Meegevallen	80%	76%
b. Tegen gevallen	16%	3%
c. Overeenkomstige verwachtingen	4%	12%
3. Voelt U zich al ingeburgerd?		
a. Ja	75%	89%
b. Nee	25%	11%
4. Is Uw huidige huisvesting beter of slechter dan in Nederland?		
a. Beter	56%	54%
b. Slechter	20%	16%
c. Geen opinie	24%	30%
5. Bent U tevreden met Uw huidige werkring?		
a. Tevreden	68%	65%
b. Ontevreden	28%	23%
c. zo-zo	4%	12%
6. Wat zijn uw verdiensten?		
a. minder dan \$60.- per week	12%	4%
b. \$60 - \$70.-	8%	19%
c. \$70 - \$80.-	8%	15%
d. \$80 - \$90.-	28%	27%
e. \$90 - \$100.-	24%	12%

²⁵² NL-HaNA, SZW/Emigratie, 2.1568, inv.nr. 2514

d. meer dan \$100.- per week	12%	23%
e. minder dan \$50.- per week	8%	-
7. Na hoeveel tijd verkreeg U Uw eerste baan in dit land?		
a. binnen 1 week	60%	35%
b. 1-2 weken	16%	35%
c. 2-3 weken	-	4%
d. 3-4 weken tot 6 weken	16%	7%
e. na 6 weken	8%	19%
8. Bent U sedert Uw aankomst werkloos geweest? Hoelang?		
a. minder dan 1 week	64%	58%
b. 1-2 weken	12%	4%
c. 3-4 weken	-	7%
d. 4-5 weken	16%	4%
e. meer dan 6 weken	8%	27%
9. Hoe zijn Uw collega's		
a. vriendelijk	92%	89%
b. onvriendelijk	-	-
c. neutraal	8%	11%
10. Met wie gaat U het meest om?		
a. Amerikanen	56%	16%
b. Nederlandse emigranten	36%	49%
c. Andere migranten	-	-
d. Met niemand	8%	-
e. Met Amerikanen en Nederlanders	-	35%
11. Vertelt U ze het een en ander over:		
a. Nederland	76%	84%
b. Indonesië	68%	77%
12. Leest U Amerikaanse boeken en/of tijdschriften?		
a. Amerikaanse		

b. Nederlandse	84%	73%
c. Niets	44%	46%
	-	4%
13. Bent U lid van een Amerikaanse-Nederlandse vereniging? Zo niet, heeft U daar wel belangstelling voor?		
a. Lid	24 %	31%
b. Geen lid	76%	69%
c. Niets	65%	42%
14. Gebruikt U levensmiddelen of andere produkten van Nederlandse fabricaat?		
a. Ja	48%	84%
15. Als U voor Uw vertrek had geweten wat U nu weet, zoudt u dan zijn geïnteresseerd?		
a. Ja	76%	84%
b. Nee	8%	12%
c. Geen opinie	16%	4%